

Opinnäytetyö (AMK)

Sosiaalian koulutusohjelma

2020

Karoliina Karjalainen & Kaisu Kesänen

VANHEMMUUS EI PÄÄTY LAPSEN HUOSTAANOTTOON

– Perheisiin sijoitettujen lasten vanhempain
tukeminen osana Turun kaupungin lastensuojelun
sijaishuoltoa

Kaisu Kesänen & Karoliina Karjalainen

VANHEMMUUS EI PÄÄTY LAPSEN HUOSTAANOTTOON

- Perheisiin sijoitettujen lasten vanhempien tukeminen osana Turun kaupungin lastensuojelun sijaishuoltoa

Lastensuojelun kehityksen myötä vanhempien tukeminen on alettu nähdä tarpeellisena, ja vanhempien kanssa tehtävää työtä on alettu kehittää asiakkaiden tarpeiden ja toiveiden pohjalta.

Tutkimuksellisen opinnäytetyön kautta pyrimme selvittämään, miten perheeseen sijoitettujen lasten vanhempia tuetaan Turun kaupungin lastensuojelun sijaishuollossa. Tutkimme erityisesti vanhempien tukemisen menetelmiä ja käytäntöjä, tukemisen vaikuttavuutta, sekä työn kehitystarpeita. Kvalitatiivisen tutkimuksen aineisto kerättiin ryhmähaastattelun avulla. Tutkimusaineisto muodostuu kolmen Turun lastensuojelun sijaishuollon sosiaaliohjaajan kokemuksista.

Opinnäytetyön tutkimuksen tuloksista selvisi, että Turun kaupungin lastensuojelun sijaishuollon sosiaaliohjaajien tekemä vanhempien tukeminen pitää sisällään muun muassa asiakkaana olevien vanhempien elämän käytännön asioiden hoitamista, sekä kuuntelu- ja keskusteluavun tarjoamista kriisitilanteen keskellä oleville vanhemmille. Jokaisen asiakkaan kanssa pyritään etenemään yksilöllisesti vanhemman omien tarpeiden ja toiveiden mukaan, jotta asiakas saa oikea-aikaisesti tarvitsemansa tuen. Vanhempien tukemiselle on tällä hetkellä suuri tarve ja kysyntä, minkä takia asiakasmäärä yhtä työntekijää kohden nousee usein liian suureksi. Opinnäytetyön tutkimustulosten perusteella suurin kehittämiskohde liittyy resurssipulaan ja sen tuomiin ongelmiin, kuten työn suunnitelmallisuuden ja dokumentoinnin puutteisiin.

ASIASANAT:

Huostaanotto, Sijaishuolto, Jälleenyhdistäminen, Vanhemmuus, Vanhempien tukeminen

BACHELOR'S THESIS | ABSTRACT

TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Bachelor of social services

2020 | 48 pages, 3 pages in appendices

Karoliina Karjalainen & Kaisu Kesänen

PARENTHOOD DOES NOT END TO THE CUSTODY OF CHILD

- Supporting of parents of the children placed in foster families as a part of the child welfare in Turku

Along with the development of child welfare the support for parents is now seen more important. The work done with parents has been developed on the basis of the needs and wishes of clients.

With this exploratory thesis we will try to investigate how the parents of children in foster families are supported in the substitute care of Turku. Our research is especially about the methods and practices of supporting parents in addition with its effectiveness and the needs of improvements of it. The material of this qualitative research was collected with group interviews. The research material is composed of the experiences of three social advisors working in substitute care in Turku.

In the research we found out that the support for parents done by the social advisor in child welfare in Turku includes many tasks: among other things taking care of different things in parents' everyday lives and interacting with them in the middle of their crises by listening and having conversations. The social advisor tries to find a suitable way to go ahead with every client by listening their needs and wishes so that every client gets support in the right time. The work done to support parents is nowadays needed and often the amount of clients for one social advisor increases too high. Regarding to the results of this thesis the biggest issue is about the lack of resources and its negative effects on planning and documenting the work.

KEYWORDS:

Custody of children, Substitute care, Family reunification, Parenthood, Support for parents

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	6
2 VANHEMMUUDEN MUUTOS LAPSEN HUOSTAANOTON JA SIOITUKSEN SEURAUKSENA	7
2.1 Lapsen huostaanottoon johtavia syitä	7
2.2 Lapsen huostaanotosta ja sijoituksesta seuraa vanhemmuuden kriisi	15
2.3 Lapsen sijaishuolto muuttaa vanhemman roolia ja asemaa vanhempana	18
3 VANHEMPIEN TUKEMINEN OSANA LASTENSUOJELUTYÖTÄ	23
3.1 Työntekijän rooli vanhempien tukemisessa	23
3.2 Jälleenyhdistäminen lastensuojelutyön tavoitteena	27
3.3 Vanhempien ja ammattilaisten kokemuksia vanhempien tukemisesta	30
4 OPINNÄYTETYÖN LÄHTÖKOHDAT JA TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	33
4.1 Opinnäytetyön tarkoitus ja tutkimuskysymykset	33
4.2 Opinnäytetyön prosessi	33
4.3 Tutkimusmenetelmä	35
4.4 Tutkimusaineiston analyysi	37
5 OPINNÄYTETYÖN TUTKIMUKSEN TULOKSET	39
5.1 Työskentely vanhempien tukemiseksi	39
5.2 Työn tavoitteet ja vaikuttavuus	41
5.3 Työn kehittämistarpeet	42
5.4 Vanhempien näkemys tuen saannista työntekijöiden sanoittamana	42
6 JOHTOPÄÄTÖKSET JA ARVIOINTI	44
6.1 Johtopäätökset	44
6.2 Tutkimustulosten eettisyys ja luotettavuus	45
6.3 Tutkimustulosten hyödyntäminen tulevaisuudessa	47
6.4 Ammatillinen kasvu ja kehitys opinnäytetyöprosessin aikana	48
LÄHTEET	49

LIITTEET

- Liite 1. Teemahaastattelurunko
- Liite 2. Tutkimuslupa

KUVIOT

Kuvio 1. Sosioekonomiset- ja ympäristötekijät huostaanottopäätöksen taustalla (Heino ym. 2016, 67-68).	9
Kuvio 2. Vanhemmuus huostaanottopäätöksen taustalla (Heino ym. 2016, 68-69).	10
Kuvio 3. Vanhemman ongelmallinen käytös huostaanottopäätöksen taustalla (Heino ym. 2016, 69-70).	11
Kuvio 4. Vanhemmuus ja kasvatustyyli huostaanottopäätöksen taustalla (Heino ym. 2016, 70-71).	12
Kuvio 5. Lapsuuteen ja nuoruuteen liittyvät tekijät huostaanottopäätöksen taustalla (Heino ym. 2016, 71-72).	13
Kuvio 6. Lapsen ja nuoren ongelmallinen käyttäytyminen huostaanottopäätöksen taustalla (Heino ym. 2016, 72-73).	14
Kuvio 7. Opinnäytetyöprosessin eteneminen	34

1 JOHDANTO

Tämä opinnäytetyö on toteutettu työelämälähtöisenä toimeksiantona yhteistyössä Turun ammattikorkeakoulun ja Turun lastensuojelun sijaishuollon kanssa. Tässä opinnäytetyössä tutkimme sosiaaliohjaajien tekemää perheisiin sijoitettujen lasten vanhempien tukemista. Opinnäytetyön kautta pääsimme mukaan vanhempien tukemiseksi tehtävän työn kehittämiseen ja työn laadun arvioimiseen tuomalla esille tutkimustietoa lastensuojelun sijaishuollon työntekijöiden kokemuksista vanhemmuuden tukemiseen liittyen. Nostamme tutkimustuloksissamme esille myös vanhempien tukemiseksi tehtävän työn kehittämistarpeita ja arvioimme tutkimustulosten pohjalta työn yhteiskunnallista vaikuttavuutta.

Opinnäytetyömme aihe on yhteiskunnallisesti tärkeä, koska vanhempien tukemisen on huomattu olevan yhteiskunnallisesti vaikuttavaa ja vanhempien tukemiseen on alettu kiinnittää lähivuosina lastensuojelun kehityksen myötä yhä enemmän huomiota. Sijoitetun lapsen vanhempien tukemisen on nähty vaikuttavan vanhempien oman pärjäämisen lisäksi myös sijaishuollossa olevan lapsen hyvinvointiin (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2019). Lastensuojelun antama tuki voi parhaimmillaan katkaista ylisukupolvisia ongelmia perheissä (Puustinen-Korhonen & Pösö 2010).

Opinnäytetyön tutkimus on toteutettu kvalitatiivisena tutkimuksena ja tutkimustieto on kerätty teemallisen ryhmähaastattelun avulla. Tutkimukseen osallistui kolme Turun kaupungin lastensuojelun sijaishuollon sosiaaliohjaajaa. Opinnäytetyön tutkimuksen tavoitteena on kuvata, millaista perheisiin sijoitettujen lasten vanhempien tukeminen Turun kaupungin lastensuojelun sijaishuollossa on. Opinnäytetyön teoriapohja on rakennettu huomioiden oman tutkimuksemme kannalta keskeiset teemat. Tässä opinnäytetyössä kuvaamme myös tutkimuksen toteuttamiseen, analysointiin, tutkimustuloksiin, eettisyyteen ja luotettavuuteen liittyviä havaintoja ja johtopäätöksiä.

2 VANHEMMUUDEN MUUTOS LAPSEN HUOSTAANOTON JA SIJOITUKSEN SEURAUKSENA

2.1 Lapsen huostaanottoon johtavia syitä

Huostaanotto on lastensuojelun viimeinen keino turvata lapsen kehitys ja kasvu (THL 2019). Huostaanotto tulee kyseeseen silloin, kun lapsen terveys tai kehitys vaarantuu riittämättömillä kasvuolosuhteilla tai vajavaisella huolenpidolla. Myös mikäli lapsi itse vaarantaa omaa terveyttään tai kehitystään omalla käyttäytymisellään, on sosiaalihuolosta vastaavan toimielimen otettava lapsi huostaan ja järjestettävä hänelle sijaishuolto. (Lastensuojelulaki 2007/417 40§.) Huostaanoton edellytys on se, että avohuollon tukitoimia on mahdollisuuksien mukaan kokeiltu ja niiden on katsottu olevan sopimattomia tai riittämättömiä perheen tilanteeseen nähden. Joissakin tilanteissa avohuollon tukitoimien järjestäminen voi kuitenkin olla jopa mahdotonta. Edellä mainitun lisäksi tärkeä arvioinnin kohde on se, onko sijaishuolto lapsen edun mukaista. (Lastensuojelulaki 2007/417 40§.) Huostaanotto on aina tarkoitettu väliaikaiseksi toimenpiteeksi, joka on purettava heti kun olosuhteet sen sallivat (Euroopan ihmisoikeussopimus 63/199 artikla 8).

Sijaishuolto käsittää huostaanotetun, kiireellisesti sijoitetun tai hallinto-oikeuden väliaikaisen määräyksen nojalla sijoitetun lapsen hoidon ja kasvatuksen järjestämistä muun muassa laitoshuoltona tai perhehoitona (Lastensuojelulaki 2007/417 49§, 56§, 57§). Sijaishuollossa saatu kasvatusta ja hoito käsittävät lapsen arjesta huolehtimisen sekä perushoidon, joka tulee toteuttaa lapsen edun mukaisesti (Saastamoinen 2008, 22).

Vanhempien tarvitsema tuki huostaanottopäätöksen jälkeen on hyvin yksilöllistä riippuen vanhempien tarpeista. Tutkimuksen kannalta on oleellista ymmärtää huostaanottopäätökseen johtaneiden syiden vaikutus vanhempien tuen tarpeeseen. (THL 2019.)

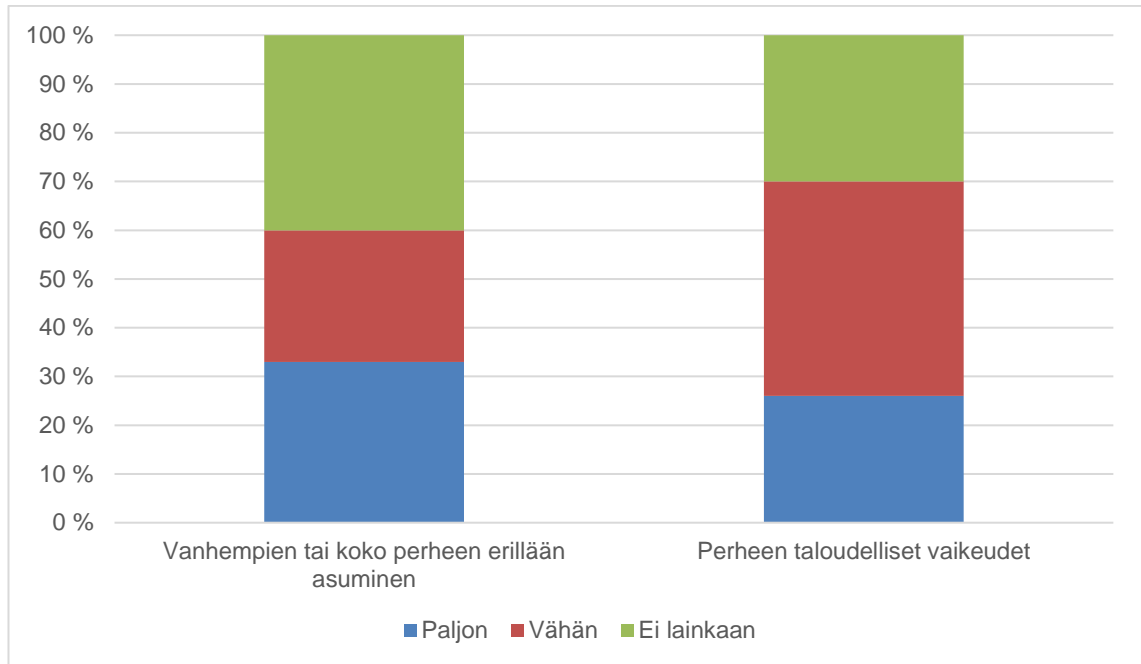
Suomessa oli vuoden 2018 aikana sijoitettuna kiireellisesti tai huostaanotettuna kodin ulkopuolelle 18 544 alle 20-vuotiasta lasta ja nuorta. Tämä tarkoittaa yhtä prosenttia koko väestön kaikista alle 20-vuotiaista. (Forsell ym. 2019.) Vuonna 2018 alle 20-vuotiaiden kiireellisiä sijoituksia tehtiin lähes 7% enemmän kuin vuonna 2017. Myös kodin ulkopuolelle sijoitettujen alle 20-vuotiaiden lukumäärä oli vuonna 2018 2,6 prosenttia suurempi kuin vuonna 2017. (THL 2019.)

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos toteutti Lastensuojelun kehittämis- ja tutkimushankkeen (LaskeTut) vuosina 2013–2015 Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön toimeksiannosta. Hanke keskittyi kaltoinkohdeltuihin, sekä kaltoinkohtelun vaarassa oleviin lapsiin, jotta heille pystyttäisiin tarjoamaan oikea-aikaista apua ja tukea. LaskeTut -hankkeen ohella toteutettiin lisäksi HuosTa-osahanke, jossa perehdyttiin huostaanottoon johtaviin syihin ja taustoihin, sekä lastensuojelun palveluihin ja niiden kustannuksiin. (Heino ym. 2016, 3.)

HuosTa-osahanke toteutettiin seitsemässä kunnassa ja yhdessä kuntayhtymässä. Kaupungit valittiin yhteisen tekijän eli lastensuojelun kehittämisen ja muutostyön kiinnostuksen pohjalta. Näiden kuntien 116 sosiaalityöntekijää vastasi hankkeen (HuosTa) kyselyyn, jossa kartoitettiin lapsen sijoituksen taustalla olevia tekijöitä. Kyselyssä sosiaalityöntekijöitä pyydettiin arvioimaan kysyttyä asiaa asteikolla 1-5. Tutkimuksessa, sekä tässä raportissa arvioinnista käytetään ilmaisuja; 1 ei lainkaan, 2 ja 3 vähän, sekä 4 ja 5 paljon. Sosiaalityöntekijät vastasivat kyselyyn yhteensä 410 lapsen tilanteiden, sekä sijoituksen taustalla vaikuttavien tekijöiden pohjalta. (Heino ym. 2016, 67.)

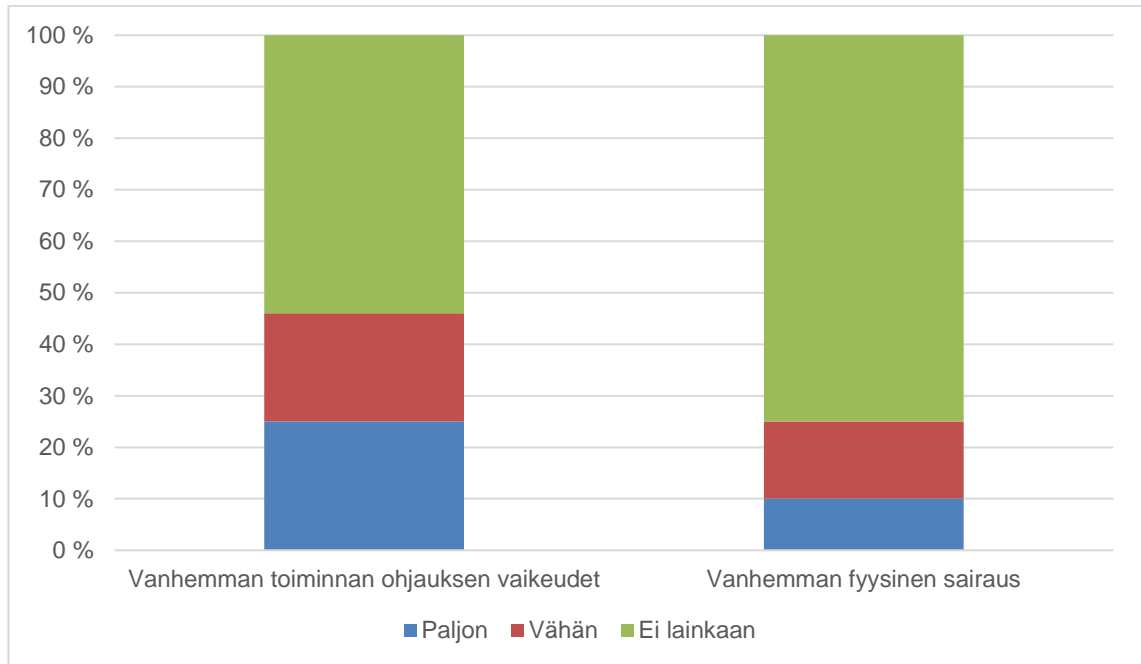
Seuraavissa kappaleissa tarkastelemme HuosTa-hankkeen päätuloksien valossa huostaanottoon vaikuttavia taustatekijöitä perheen ympäristön, lapsen vanhempien sekä lapsen osalta (Heino ym. 2016, 67).

Sosioekonomiset- ja ympäristötekijät kattavat alleen vanhempien asumisjärjestelyt, perheen taloudelliset vaikeudet, vanhempien työajat, sekä työttömyyden. Nämä tekijät nousivat useammassa perheessä esille HuosTa-hankkeen tekemässä tutkimuksessa, kun kysyttiin lapsen tilanteeseen vaikuttavista taustatekijöistä. Sosiaalityöntekijöiden arvion perusteella 33 % sijoituksista kodin ulkopuolelle lapsen tilanteen taustalla vaikutti paljon joko vanhempien tai koko perheen erillään asuminen ja kokonaisuudessaan vaikutusta nähtiin yli 60 % sijoitusten taustalla. Perheen taloudellisten vaikeuksien nähtiin olevan suuressa osassa, 26 % lapsen sijoituksen taustalla ja kokonaisuudessa taloudellisia vaikeuksia paikannettiin noin 70 % perheissä (kuviot 1). Perheen asunnottomuus tai hädäntyksi tuleminen nähtiin pienimpänä vaikuttajana sosioekonomisista- sekä ympäristötekijöistä. (Heino ym. 2016, 67-68.)

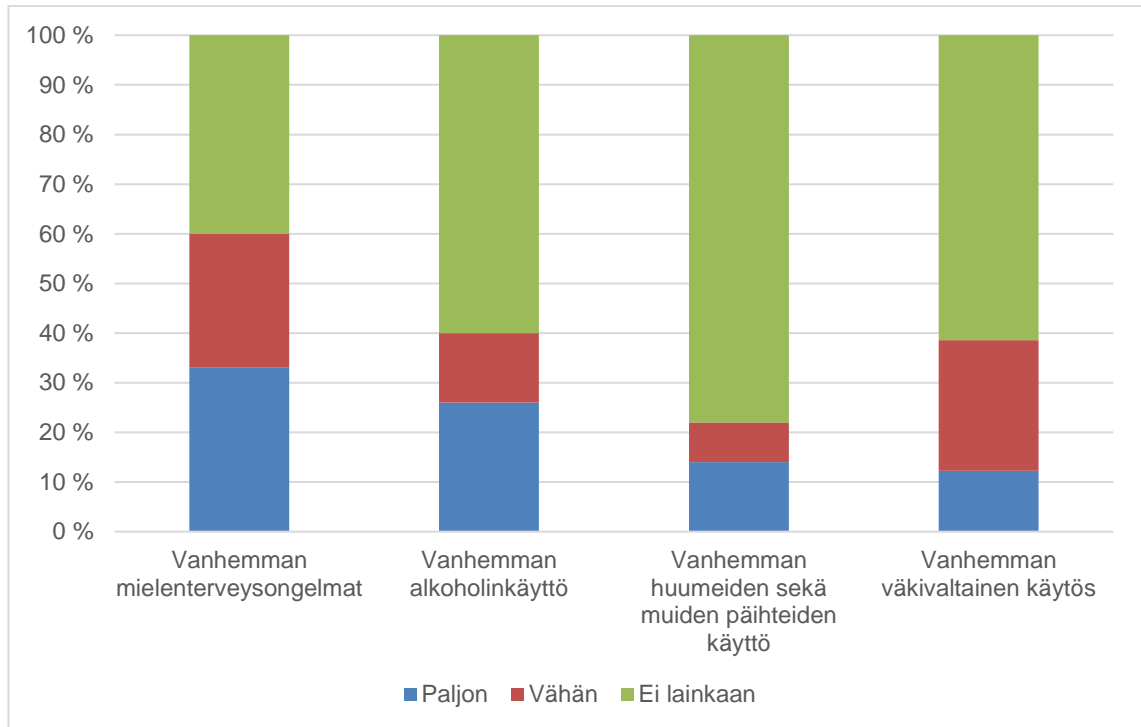
Kuvio 1. Sosioekonomiset- ja ympäristötekijät huostaanottopäätöksen taustalla (Heino ym. 2016, 67-68).

Vanhemmuudesta puhuttaessa, haluttiin tietää vanhemman toiminnan ohjaamisen vaikeudesta ja esimerkiksi vanhemman fyysisen sairauden ja kehitysvammaisuuden vaikuttavuudesta lapsen tilanteeseen. Tutkimuksessa (HuosTa) sosiaalityöntekijät tunnistivat vanhemman toiminnan ohjaamiseen liittyviä vaikeuksia lähes joka toisen lapsen perheessä ja paljon toiminnan ohjaamisen haasteita paikannettiin noin 25 % lapsen sijoituksen taustalla (kuvio 2). Fyysisen sairauden omaavia vanhempia löytyi, mutta sen vaikuttavuutta voitiin nähdä paljon vain joka kymmenennen lapsen tilanteeseen. Vanhemman vammaisuus tai kehitysvammaisuus puolestaan vaikutti vain muutamassa prosentissa lapsen kodin ulkopuolelle sijoittamisessa. (Heino ym. 2016, 68-69.)

Kuvio 2. Vanhemmuus huostaanottopäätöksen taustalla (Heino ym. 2016, 68-69).

Vanhempien ongelmallisesta käyttäytymisestä kysyttiin vanhemman mielenterveysongelmien, alkoholinkäytön, päihteiden ja huumeiden käytön, sekä lapsen pahoinpitelyn muodossa. Edellä mainituista vanhemman mielenterveysongelmilla nähtiin olevan suurin merkitys lapsen sijoituksen taustalla. Lähes 60 % lapsista asui perheessä, jossa mielenterveysongelmat olivat läsnä. Vanhempien mielenterveysongelmien nähtiin vaikuttavan paljon 33 % tapauksista. Sosiaalityöntekijät arvioivat vanhemman alkoholinkäytön vaikuttavan yli 40 % lapsen kohdalla ja paljon 26 % perheistä. Lapsista 14 % näkivät paljolti vanhempiensa huumeiden tai muiden päihteiden käyttöä ja 22 % lapsista näkivät huumeiden tai muiden päihteiden käyttöä jossain määrin. Lapsista 30 % arvioitiin kokeneen väkivaltaa tai väkivallan epäilyä jossain määrin kotona asuessaan ja paljon väkivaltaa tai sen uhkaa pystyttiin paikantamaan 14 % lapsen tilanteen taustalla (kuvio 3). (Heino ym. 2016, 69-70.)

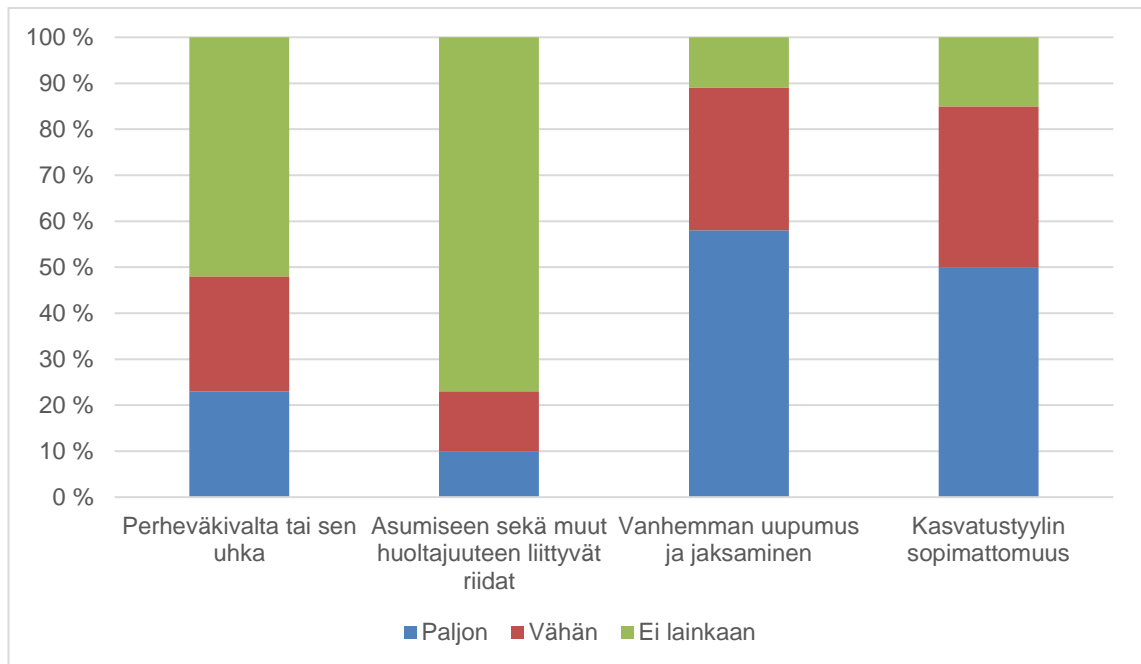

Kuvio 3. Vanhemman ongelmallinen käytös huostaanottopäätöksen taustalla (Heino ym. 2016, 69-70).

Anu Virtanen (2015, 39, 44-45) on tuottanut Pro gradu –tutkielman: Syyttä suotta vai liian myöhään?, koskien huostaanottoihin johtaneita syitä. Tutkimus on toteutettu erään kaupungin vuosien 2009-2014 aikana toteutetuista 152 huostaanottopäätöksestä. Virtanen on tutkielmassaan esittänyt vanhemman päihdeongelmien olleen perusteena 36 % huostaanottopäätöksessä. Myös Hiitola (2008, 25-26) on toteuttanut selvityksen vuonna 2006 huostaanotetuista ja sijaishuoltoon sijoitetuista lapsista Tampereella, Tampereen seutukunnalla, sekä Etelä-Pirkanmaalla. Selvitys on tehty sosiaalityöntekijöiden vastausten perusteella 103 huostaanotetun lapsen tilanteesta. Hiitola on selvityksessään kartoittanut huostaanottoon johtaneita syitä. Hiitolan mukaan syynä sijoituksen taustalla nähtiin 11 % olevan vanhemman päihteiden käyttö.

Vanhemmuuteen ja kasvatustyyliin liittyivät vanhempien uupumus, lapsen tarpeisiin vastaamaton kasvatustyyli, vanhemman osaamisen puutteet ja avuttomuus, sekä lapsen tarpeiden ja hoidon laiminlyönti. Lapsen tilanteen taustalla vaikuttivat myös vuorovaikutukseen liittyvät ongelmat ja puutteet, perheväkivalta tai sen mahdollinen uhka, sekä vanhempien väliset huoltoriidat. (Heino ym. 2016, 70.)

Kyselytuloksista voitiin nähdä, että lähes kaikkia edellä mainittuja vanhemmuuteen liittyviä seikkoja oli paikannettavissa 50 % lapsien elämässä jossain määrin, lukuun ottamatta perheväkivaltaa uhkineen, sekä asumiseen ja huoltajuuteen liittyviä riitoja. Perheväkivaltaa ja sen uhkaa sosiaalityöntekijät tunnistivat kokonaisuudessa 48 % lapsen tilanteissa, joista paljon 23 %. Asumiseen liittyvät riidat ja muut huoltajuutta koskevat riidat paikannettiin 23 % lapsien elämässä, joista 10 % riitoja pystyttiin paikantamaan paljon. Tutkimuksessa ilmeni, että sosiaalityöntekijät paikansivat vanhempien uupumuksen näkyvän jossain määrin 89 % lapsien elämässä. Paljon vanhempien uupumuksen nähtiin vaikuttavan lapsen sijoitukseen 58 % tapauksista. Lisäksi on tärkeä mainita, että myös vanhempien kasvatustyylin sopimattomuus paikannettiin 85 % lapsien perheessä ja paljon tämä pystyttiin paikantamaan 50 % lapsien sijoituksen taustalla (kuvio 4). (Heino ym. 2016, 70-71.)

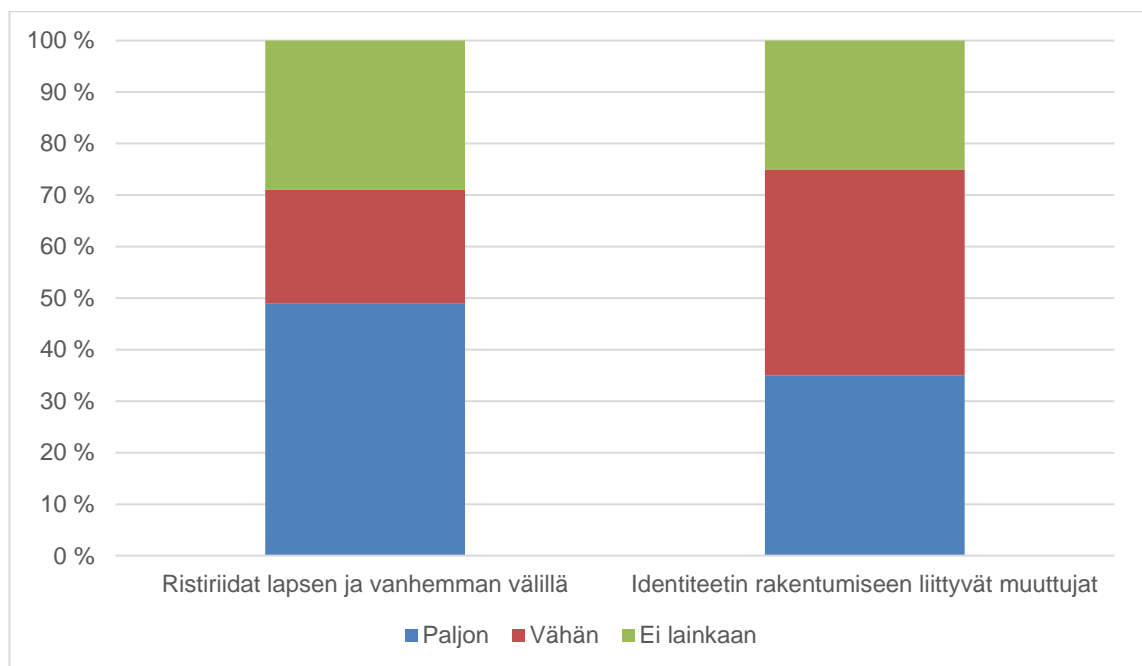

Kuvio 4. Vanhemmuus ja kasvatustyyli huostaanottopäätöksen taustalla (Heino ym. 2016, 70-71).

Virtanen (2015, 44) esittää samankaltaisia tuloksia Pro gradu -tutkielmassaan huostaanottoon johtaneista syistä, joista noin 62 % esille nousee vanhemmuuden ongelmat, kuten vanhemman keinottomuus, kasvuolojen epävakaus, vuorovaikutusongelmat, sekä kiintymyssuhdeongelmat. Hiitolan (2008, 25-26) tekemästä selvityksestä ilmenee, että suurimpana yksittäisenä syynä huostaanotoille nähdään vanhemmuuden riittämättömyys, joka paikannettiin 19 % huostaanottojen taustalla.

Lapsen terveydentilan vaikutusta tilanteeseen nähtiin ilmenevän 32 % tapauksista. Vaikutus ilmeni fyysisenä tai neurologisena sairautena, kuten esimerkiksi ADHD-diagnosina. Paljon kyseisten terveydentilojen nähtiin vaikuttavan 18 % tapauksista. Kehitysvammaisuus paikannettiin vaikuttavan lapsen tilanteeseen vain muutamissa tapauksissa. (Heino ym. 2016, 71.)

Lapsuuteen ja nuoruuteen liittyvät tekijät, kuten lapsen minäkuvan kehittyminen ja nuoren itsenäistyminen, sekä niihin liittyvät ongelmat näkyivät lapsen eristäytymisenä ja vaikeuksina kiinnittyä vertaissuhteisiin. Ristiriidat lapsen ja vanhempien välillä arvioitiin olevan 71 % tapauksista lasten tilanteiden taustalla ja paljon ristiriitatilanteita vanhempien kanssa paikannettiin 49 % lapsista. Lisäksi identiteetin rakentumiseen liittyvät seikat vaikuttivat paljon 35 % lapsen kodin ulkopuolelle sijoittamisen taustalla ja ylipäänsä niitä pystyttiin arvioimaan vaikuttaneen lähes 75 % lasten elämään jossain määrin (kuvio 5). (Heino ym. 2016, 71-72.)

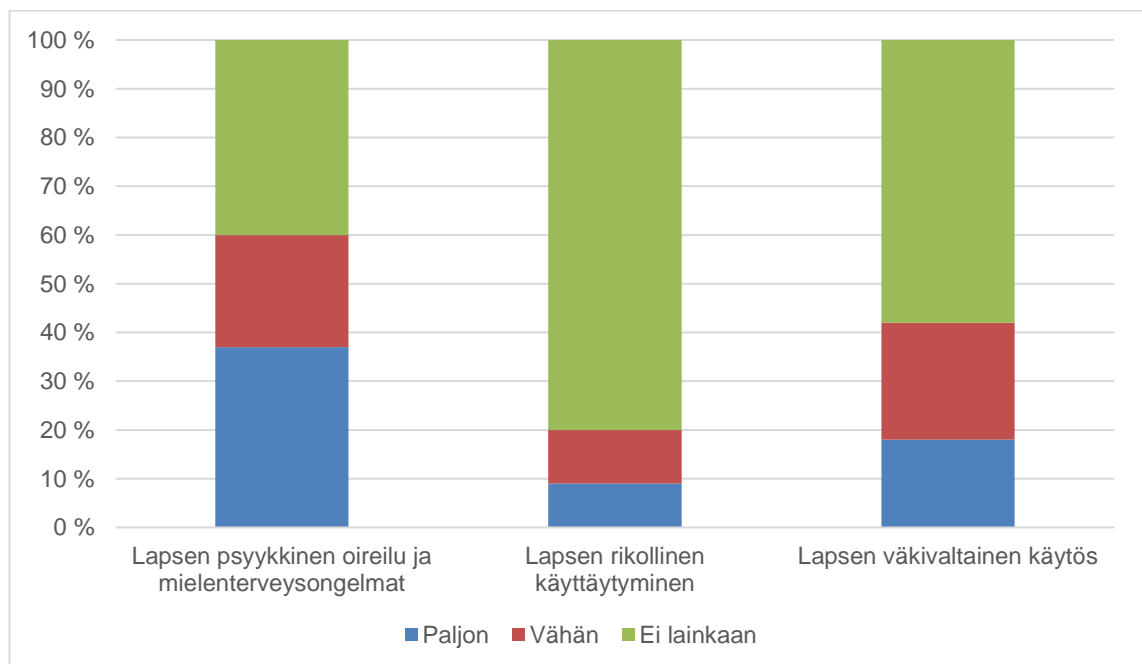

Kuvio 5. Lapsuuteen ja nuoruuteen liittyvät tekijät huostaanottopäätöksen taustalla (Heino ym. 2016, 71-72).

Lapsen ja nuoren ongelmallinen käyttäytyminen, kuten psyykinen oireilu ja mielenterveysongelmat, väkivaltainen käyttäytyminen, alkoholin ja huumeiden käyttäminen, rikollisuus, sekä seksuaalinen käyttäytyminen nähtiin vaikuttavan lasten ja nuorten tilantei-

den taustalla. Prosentuaalisesti psyykinen oireilu, sekä mielenterveysongelmat nousivat suurimmaksi tekijäksi sosiaalityöntekijöiden arvion perusteella. (Heino ym. 2016, 72-73.)

Psyykkistä oireilua ja mielenterveysongelmia paikannettiin paljon 37 % lapsien tilanteiden taustalla ja jossain määrin kyseisiä tekijöitä arvioitiin olevan lapsen tilanteen taustalla reilulla 60 %. Rikollisuus puolestaan paikannettiin paljon alle 10 % tapauksista ja kokonaisuudessaan rikollisuutta tunnistettiin noin 20 % lapsen tilanteen taustalla. Väki- valtaista käyttäytymistä kyselyn mukaan oli jossain määrin yli 40 % ja paljon puolestaan tunnistettiin 18 % tapauksista (kuvio 6). (Heino ym. 2016, 72-73.) Virtasen (2015, 44-45) Pro gradu tutkielman mukaan nuoren rajaton käytös, kuten rikollinen käyttäytyminen, karkailu ja koulunkäynninongelmat pystyttiin tunnistamaan 39 % huostaanottopäätösten taustalla.

Kuvio 6. Lapsen ja nuoren ongelmallinen käyttäytyminen huostaanottopäätöksen taustalla (Heino ym. 2016, 72-73).

Koulunkäyntiin ja opiskeluun liittyvillä haasteilla koettiin olevan huomattava yhteys lasten tilanteiden taustalla. Yli 60 % tapauksista pystyttiin yhdistämään lapsen tai nuoren koulunkäyntiin ja opiskeluun liittyviä ongelmia. Paljon edellä mainitut tekijät vaikuttivat näistä 47 % lasten tilanteiden taustalla. (Heino ym. 2016, 73-74.)

Hiitolan ja Heinosen (2009, 49) tekemässä tutkimuksessa havaittiin, ettei huostaanotoille löytynyt vain yhtä selkeää syytä, sillä usein ongelmat olivat monimutkaisia ja kasautuneita. Huostaanottojen taustasyinä Hiitolan ja Heinosen tekemässä tutkimuksessa korostuivat lasten ja vanhempien päihteidenkäyttö, koettu ja havaittu väkivalta, sekä erilaiset mielenterveysongelmat.

HuosTa-osahankkeen tutkimuksen mukaan huostaanottopäätöökseen suurimpina vaikuttavina tekijöinä sosiaalityöntekijät näkivät vanhemman uupumuksen ja jaksamattomuuden, vanhemman kasvatustyylin sopimattomuuden, sekä lapsen tai nuoren oman identiteetin etsimiseen ja löytymiseen vaikuttavat tekijät. Lisäksi vanhemman mielenterveysongelmat, vanhemman ja lapsen väliset ristiriidat, sekä lapsen psyykinen oireilu ja muut mielenterveysongelmat olivat havaittavissa yli puolella tutkimusotoksen lasten huostaanottopäätöksen taustalla. (Heino ym. 2016, 67-73.)

2.2 Lapsen huostaanotosta ja sijoituksesta seuraa vanhemmuuden kriisi

Huostaanotto on niin lapselle kuin vanhemmalle henkisesti raskas prosessi, joka synnyttää ihmisessä kriisireaktion (THL 2019). Cullberg (1975 & 1980, 17) kuvasi psykologista kriisitilannetta elämäntilanteena, jolloin ihmisen opitut tavat, eivätkä aiemmat kokemukset riitä käsittelemään tapahtunutta.

Kriisin valtaamana ihminen tuntee usein menettävänsä otteen elämästään, kun psyykinen tuska vallitsee kehon, eikä ihminen välttämättä pysty näkemään elämälleen jatku-moa (Suomen mielenterveys 2019). Kriisit voidaan jaotella kahteen ryhmään; traumaattisiin kriiseihin ja elämänkriiseihin. Traumaattisessa kriisissä ihminen kokee jotain täysin odottamatonta, kuten onnettomuuden. Elämänkriisissä puolestaan kriisikokemus voi joh-tua täysin normaalista, tiedossa olevasta elämäntilanteen muutoksesta, kuten muutosta tai lapsen saamisesta. (Cullberg 1975 & 1980, 17; Mielenterveystalo 2020.)

Lapsen huostaanoton syistä riippumatta, lapsen kodin ulkopuolelle sijoittaminen aiheut-taa vanhemmalle psyykkisen kriisin. Kriisin läpikäyminen on prosessi, jossa vaihe vai-heelta pyritään ymmärtämään ja hyväksymään tapahtunut. Kun ihminen kohtaa kriisin, joutuu hän usein ensimmäiseksi sokkitilaan. Sokkitilassa ihminen ei pysty sisäistämään tietoa, eikä näin ollen myöskään pysty hyväksymään tai käsittelemään tapahtunutta. Tämä on mielen niin sanottu suojamekanismi. Näin toimiessaan mielen ei tarvitse vas-

taanottaa tietoa, mitä se ei pysty vielä käsittelemään. Sokkivaiheen kesto on hyvin yksilöllinen, sekä myös tilanteesta riippuvainen. Mieli alkaa ajan myötä vähitellen hyväksyä ja tiedostaa tapahtunutta. (Ruishalme & Saaristo 2007, 64; Suomen Mielenterveys 2019.)

Sokkivaihetta seuraa reaktiovaihe, jolloin ihmisen mieli pystyy jo vastaanottamaan tapahtuneen. Vanhempi alkaa tällöin ymmärtämään, mistä tilanteesta todellisuudessa on kyse. Reaktiovaiheessa alkaa prosessointi, jonka aikana ihminen saattaa kokea tunteita ääripäästä toiseen. Vanhemman reaktion syvyyteen vaikuttaa hänen oma kokemuksensa ja ymmärryksensä huostaanoton perusteista. Reaktiovaiheessa ihminen pyrkii löytämään syyllistä, joko itsestään tai muista. Reaktiovaiheessa pahan olon ja muiden tunteiden purkaminen on tärkeää, jotta prosessi lähtee kulkemaan eteenpäin. Jos tunteita, varsinkin negatiivissävyytteisiä ei päästä purkamaan, saattaa ihminen jäädä jumittamaan tähän kriisinvaiheeseen. (Ruishalme & Saaristo 2007, 64-65; Suomen Mielenterveys 2019.)

Sosiaalitoimen taholta tarjotaan apua huostaanotetun lapsen vanhemmille kriisin läpikäymiseksi, mutta vanhempien voi olla vaikea ottaa vastaan apua taholta, jonka he itse kokevat ikään kuin syylliseksi tilanteeseen. Tähän vaikuttaa se, onko sijoituspäätökseen päädytty yksimielisesti vanhempien kanssa yhteisymmärryksessä. (Kujala 2003, 11.) On hyvin tärkeää mahdollistaa vanhemmille keskustelu esimerkiksi lähiverkoston avulla, jos vanhempi kokee tähän pienintäkään tarvetta. Puhuminen auttaa tilanteen käsittelyssä ja asioiden hyväksymisessä. Reaktiovaiheessa läpikäyty suru mahdollistaa uusien myönnteisten asioiden löytämisen. (Ruishalme & Saaristo 2007, 64-65; Suomen Mielenterveys 2019.)

Käsittelyvaiheessa ihminen alkaa ymmärtää ja hyväksyä tapahtunutta. Näin ollen alkaa myös tapahtuman tuomien muutosten hyväksyminen osaksi omaa elämää. Omien arvojen ja normien pohdiskelu kuuluu kriisin käsittelyvaiheeseen, jolloin ihmisen täytyy alkaa rakentamaan elämäänsä jossain määrin uudelleen. Tällöin vanhempi kykenee ajattelemaan elämäänsä jo muutoksineen, mutta lapsen sijoitus kodin ulkopuolelle vaikuttaa edelleen vanhempaan ja vanhemman elämään surun ja epätoivon muodossa. (Ruishalme & Saaristo 2007, 65; Suomen Mielenterveys 2019.)

Kriisin viimeisessä vaiheessa, eli uudelleen suuntautumisen vaiheessa, ihminen alkaa elämään normaalia elämää ilman tapahtuneen jatkuvaa muistelua. Elämänilo palaa ta-

kaisin ihmisen arkeen, vaikka tapahtunut tuottaakin ajoittain psyykkistä pahaa oloa. Kriisin laukaisimesta on kulunut jo mahdollisesti vuosi tai kaksi, joten vanhempi kykenee näkemään tilanteen valoisan puolen ja nauttimaan mahdollisesta lapsen kanssa vieteystä ajasta. Uudelleen suuntautumisen vaiheessa vanhempi pystyy näkemään huostaanoton osana oman elämänsä tapahtumia. (Ruishalme & Saaristo 2007, 65; Suomen Mielenterveys 2019.)

Kriisit kuuluvat jokaiseen elämään ja niiden käsittelyyn on yksilöillä omat tapansa. Kriisin läpikäyminen yksin on huomattavasti rankempaa ja pysähtelevämpää, sillä kuulluksi tulemisen tunnetta ei pysty saavuttamaan ilman toisen ihmisen, usein viranomaisen tai ammattilaisen apua. Kriisin läpikäyminen on myös fyysisesti hyvin kuormittavaa, joten tuen tarve on ilmeistä. Vaikka vanhemman tukiverkosto olisi laaja, on hänen syytä harkita ammattiapua kriisistä selvitäkseen. (Ruishalme & Saaristo 2007, 65-66; Suomen Mielenterveys 2019.)

Vanhemmuuden kriisi ei liity pelkästään lapsen huostaanottoon. Lapsen muuttaessa sijaishuoltopaikkaan, muuttuvat myös usein vanhemman elinolot. Tavallinen tilanne on se, että lapsen mahdollinen osuus asumistuesta tai toimeentulotuesta jää pois, jolloin vanhempi voi joutua muuttamaan pienempään ja edullisempaan asuntoon. (Pitkänen 2011, 20.) Vanhemmuuden muoto muuttuu lapsen sijoituksen myötä, kun kuvioon astuvat lastensuojelun ammattilaiset ja julkinen valta. Tällöin ammatillinen tuki on ensiarvoisen tärkeää, jotta vanhempi ymmärtää omat oikeutensa ja mahdollisuutensa lapsen biologisena vanhempana sekä myös taidot olla tilanteeseen nähden parhain mahdollinen vanhempi lapselle sijoituksesta huolimatta. (Pitkänen 2011, 95-98.)

Lapsen arkipäiväiset asiat muuttuvat sijoituksen myötä ja vie aikansa ennen kuin lapsi pystyy ne sisäistämään. Myös vanhemman arki muuttuu merkittävästi, kun vastuu lapsen hoivasta ja huolenpidosta siirtyy muulle taholle. (Pitkänen 2011, 20.) Kujalan (2003, 18) mukaan vanhemmuus ei lopu vanhemman ja lapsen yhteisen arjen puuttumiseen, vaan vanhemmuus on monivaiheinen ja elinikäinen projekti, joka muokkautuu jatkuvasti.

Lapsen sijoittaminen kodin ulkopuolelle nostaa pintaan vanhemmassa vahvoja epäonnistumisen ja häpeän tunteita, sekä myös pelkoa lapsen menettämisestä. On kuitenkin tärkeä ylläpitää vanhemman ja lapsen välistä yhteydenpitoa, mikäli se on mahdollista vanhemman oma elämäntilanne huomioon ottaen. Tällöin lapsen ja vanhemman eron aiheuttamaa kriisiä pystytään työstämään parhaalla mahdollisella tavalla. (Kujala 2003, 17-18.)

2.3 Lapsen sijaishuolto muuttaa vanhemman roolia ja asemaa vanhempana

Vanhemmuutta voidaan kuvata eri näkökulmista riippuen siitä, mitä osa-aluetta halutaan tarkastella. Biologinen vanhemmuus viittaa sukulaisuuteen vanhemman ja lapsen välillä, mutta ei niinkään kuvaa vanhemmuuden laatua. (Pitkänen 2011, 88; Valkonen 1995, 2.) Sosiaalisessa vanhemmuudessa korostuu näkemys siitä, että aikuisen tehtävä on huolehtia lapsesta. Sosiaalinen vanhemmuus liitetään usein aikuiseen, jonka luona lapsi asuu. (Pitkänen 2011, 88; Valkonen 1995, 2-3.) Psykologista vanhemmuutta kuvataan vanhemman ja lapsen välisenä tunnesuhteena, kiintymyksenä ja luottamuksena. (Pitkänen 2011, 88-89.) Psykologinen vanhemmuus perustuu ajatukselle siitä, että vanhemmuus on enemmän kuin biologisen ja sosiaalisen vanhemmuuden summa (Valkonen 1995, 2-3).

Valkosen (1995, 5) mukaan Goldstein, Freud & Solnit (1980) ajattelivat psykologisen vanhemmuuden syntyvän jo varhaislapsuudessa lasta hoitaneeseen henkilöön, joka usein on lapsen biologinen vanhempi. Tällöin suhteen vahvuus ja kiintymys riippuu siitä, miten hyvin vanhempi on täyttänyt lapsen fyysiset tarpeet. Tämän ajattelutavan mukaan huostaanotto ei vaikuta lapsen biologisen vanhemman asemaan psykologisena vanhempana (Valkonen 1995 2). Toisen ajattelutavan mukaan psykologinen vanhemmuus voi syntyä myös myöhemmin lapsen elämässä esimerkiksi perhehoidon kautta lapsen sijaisvanhempiin. Tällöin lapsella voi olla kahdet psykologiset vanhemmat. Perhehoidossa yhdistyvät biologinen, sosiaalinen ja psykologinen vanhemmuus. (Valkonen 1995, 2-3.)

Vanhemmuuteen ja perhe-elämään liittyy aina yhteiskunnallisia ja kulttuurisia piirteitä, jotka voivat olla tietynlaisia odotuksia, arvoja tai asenteita. Kun lapsi otetaan huostaan, vanhemmat kokevat tarvetta selittää perheen tilannetta sukulaisille, läheisille ja ulkopuolisille. Perhe ja vanhemmuus nähdään usein erittäin yksityisenä ja jopa pyhänä asiana, johon puuttuminen herättää vahvoja tunteita. (Pitkänen 2011, 25.)

Vanhemmuus muuttuu ja muokkautuu monella tapaa lapsen sijoituksen myötä, ja uusi tilanne voi vaatia paljonkin aikaa tasapainottuakseen. Lapsen huostaanotto ja se, ettei lapsi asu enää vanhemman luona, vaikuttaa vanhemman näkökulmasta aiemmin totuttuihin elinolosuhteisiin. Konkreettinen esimerkki on se, että vanhempien on totuteltava uuteen tilanteeseen, jossa taloudesta puuttuu lapsi tai lapset. On myös tyypillistä, että

vanhemmat haluavat muuttaa lähemmäs lapsen sijoituspaikkaa yhteydenpidon helpottamiseksi. Muutos vaatii lapsen vanhemmilta omien tunteiden työstämistä, sekä uudenlaisen suhteen rakentamista lapseen. (Pitkänen 2011, 20.)

Lapsen vanhemmat ovat luoneet itsellensä vanhemmuuden identiteetin, jota heidän täytyy nyt tarkastella uudelleen. Vanhemmuuden identiteetti muokkautuu tilanteeseen, jossa lapsi ja vanhemmat eivät enää jaa yhteistä arkea, ja jossa vanhemmuus joutuu ulkopuolisten tarkkailtavaksi. Lastensuojelujärjestelmä määrittää vanhemmuudelle tietynlaisia rajoja ja huostaanotto näkyy myös perheen lähipiirille. Vanhemman on etsittävä uusi rooli etävanhempana ja totuteltava siihen, että lapsen arjesta huolehtii nyt toinen aikuinen. Kun sijaishuolto paikka ottaa vastuun lapsen arjesta, korostuu vanhemman ja lapsen emotionaalisen suhteen merkitys. (Pitkänen 2011, 88-98.)

Vanhempien muuttunut suhde lapseen ja uudet aikuiset lapsen elämässä saattavat aiheuttaa vanhemmille alemmuudentunnetta ja mustasukkaisuutta esimerkiksi lastensuojelulaitoksen työntekijöitä tai sijaisvanhempia kohtaan. Lapsen luona vierailu voi aiheuttaa vanhemmille vahvoja tunnereaktioita, joissa purkautuu pettymys omaan vanhemmuuteen ja pelko siitä, että lapsi ikään kuin hylkää vanhempansa ja kiintyy toiseen aikuiseseen. On tyypillistä, että varsinkin huostaanoton alkuvaiheessa vanhemman voi olla vaikeaa pitää yhteyttä lapseen oman kriisitilanteen takia. (THL 2019.) Osa vanhemmista saattaa kokea, että yhteiskunta toteaa heidät kelvottomiksi vanhemmiksi ja ikään kuin hylkää heidän vanhemmuutensa. Tämä voi aiheuttaa vanhemmille epävarmuutta siitä, onko heillä enää mitään merkitystä lapsensa elämässä. Epävarmuus ja häpeä voi saada vanhemmat luopumaan ja vetäytymään vanhemmuuden roolista kokonaan. (Valkonen 1995, 46.)

On tärkeää, että sijoitettu lapsi saa tietoa vanhemmistaan, mutta jos vanhemmat jatkuvasti tuovat omia ongelmiaan lapsen huolehdittavaksi, saattaa lapsen toipuminen sijaispaikassa hidastua tai pysähtyä. Lapsi ei voi aloittaa toipumistaan sijaispaikassa, ennen kuin hän huomaa vanhempiensa saavan tukea ongelmiansa hoitamiseksi. Lapselle tieto siitä, etteivät vanhemmat jää yksin ongelmiansa kanssa, on erittäin tärkeää. (Laurila 1993, 150.)

Lapsen vanhempien ja sijaispaikan yhteistä, jaettua vanhemmuutta voidaan kutsua rinnakkaiseksi vanhemmuudeksi. Rinnakkaisessa vanhemmuudessa korostetaan vanhempien roolia lapsen elämässä sijaishuolto paikan rinnalla. Käytännössä rinnakkainen van-

hemmuus näkyy tasapainon löytämisenä muuttuneeseen vanhemmuuteen liittyen. (Pitkänen 2011, 88.) Perhehoitoa lapsen isovanhempien luona ei suosita enää yhtä paljon kuin aikaisemmin. Vielä 1970-luvulla oli tyypillistä, että lapsi sijoitettiin isovanhempiensa luokse. Tämän taustalla oli ajatus siitä, että isovanhemmat olivat todennäköisesti ottaneet vastuuta lapsen hoidosta ja kasvatuksesta, sekä hoitaneet psykologisen vanhemman roolia jo ennen virallisen huostaanottopäätöksen ja sijoituksen tekemistä. Perhehoidon toteuttamisen ammatillisuuteen alettiin kiinnittää huomiota 1980-luvulla. Nykyään ajatellaan, että varsinkin pienten lasten perhehoitajien tulisi olla sen ikäisiä, että lapset voisivat olla heidän omiaan. Lapsen isovanhemmat nähdään enemmänkin voimavarana lapsen elämässä, kuin sijaisvanhempina. (Valkonen 1995, 78-79.)

Lapsi on vajaavaltainen, eli huollettava kunnes täyttää 18 vuotta. Huostaanotossa lapsen holhous siirtyy vanhemmilta sosiaalitoimelle. Lapsen huoltajuus ja edunvalvonta säilyy vanhemmilla huostaanotosta huolimatta, ja vain tuomioistuimen päätös voi purkaa sen. Lapsen edunvalvontaa voidaan hakea lapsen huostassapidon aikana lastensuojelullisin perustein sellaisissa tilanteissa, joissa lapsen huoltajat eli usein vanhemmat eivät pysty toimimaan puolueettomasti lapsen asioissa. Edunvalvojan voi määrätä tuomioistuin tai houlhousviranomainen. Lapsen vanhemmilla on huostaanotosta huolimatta puhevalta lapsen omaisuuteen ja taloudellisiin asioihin liittyen. Vanhemmat voivat huostaanotosta huolimatta päättää muun muassa lapsen uskontokunnasta ja nimestä. Huostaanoton jälkeen suurin osa huoltajille kuuluvista tehtävistä siirtyy kuitenkin sosiaalihuollon ja sijoituspaikan päätettäväksi. Huostaanoton jälkeen sosiaaliviranomaisella on puhevalta muun muassa lapsen kasvatukseen, huolenpitoon, opetukseen ja terveydenhuoltoon liittyen. 12-vuotta täyttäneellä lapsella on puhevalta häntä itseään koskeviin lastensuojeluasioihin liittyen. (Lastensuojelulaki 2007/417 6§, 22§, 45§; THL 2020.)

Lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän tai muun lastensuojelun työntekijän tulisi lapsen sijaishuollon aikana pyrkiä sopimaan vanhempien kanssa lapsen asioista, mutta toisinaan on tarpeellista arvioida, missä määrin lapsen asioita voidaan toteuttaa ilman vanhempien suostumusta. Tällaisessa tilanteessa on työntekijän arvioitava, liittyykö asia huostaanoton tarkoituksen toteutumiseen, vai onko asia sellainen, minkä lapsen vanhemmat voivat päättää lapsen huostaanotosta huolimatta. Päätöksen tulee aina olla lapsen edunmukainen. (THL 2020.)

Huostaanoton aikana lapsen huoltoon ja elämään liittyvistä päätöksistä tulisi mahdollisuuksien mukaan keskustella yhdessä vanhempien kanssa, jolloin rinnakkaisvanhem-

muus toteutuu. Lapsen vanhemmille jää kuitenkin oikeus päättää lapsen nimestä, asuinpaikasta ja uskontokunnasta sekä lapsen adoptoinnista. Lapsen huoltajilla on oikeus saada tietoja lapsesta huostaanoton aikana ja heillä on myös puhevalta lapsen kansalaisuutta koskevassa asiassa. (Saastamoinen 2010, 140-142; THL 2019.)

Lapsen oikeuksiin kuuluu yhteydenpito-oikeus lapsen ja hänen vanhempiansa välillä. Vanhempien ei tarvitse huolehtia siitä, että heidän taloudellinen tilanteensa estäisi lapsen tapaamisen tai muun yhteydenpidon. Tarvittaessa kunta voi tukea tapaamisia rahallisesti. (Lastensuojelulaki 2007/417 54§.) On yleistä, että etenkin vanhempien ja perhehoitolaisten välinen yhteydenpito jää vähäiseksi sijaishuollon aikana. Yhteydenpitoa on vaikea aloittaa uudelleen, jos se katkeaa huostaanottovaiheessa. Siksi olisikin erittäin tärkeää, että vanhempia kannustettaisiin pitämään yhteyttä lapseen erityisesti sijoituksen alussa. (Valkonen 1995, 45, 57.)

Vanhempien tulisi huostaanoton myötä pystyä näkemään tilanne myös lapsen näkökulmasta. Samalla tavalla kuin vanhemmille, myös lapselle huostaanotto on aina kriisi ja vanhempien tehtävä on näyttää lapselle, etteivät he ole hylänneet lasta huostaanotosta huolimatta. Vanhemman tehtävään kuuluu auttaa lasta sopeutumaan sijoituspaikkaan. (THL 2019.) Valitettavasti lapsen vanhemmat jäävät liian usein ilman ammattilaisen tukea ja apua huostaanottoprosessin jälkeen. Osa vanhemmista ei välttämättä ole valmiita työstämään huostaanoton esille tuomia asioita, jolloin vanhemman kielteinen asenne saattaa estää lapsen kiintymisen sijaispaikkaan ja häntä hoivaaviin henkilöihin, vaikka lapsi itse olisi valmis luomaan uuden kiintymyssuhteen luotettavaan aikuiseen. (Tuovila 2008, 48.)

Sijaishuollon toteutuminen vanhemman luvalla on kuitenkin todettu tärkeäksi tekijäksi sille, hyväksyykö vanhempi sijaishuoltoapaikkaa. Vanhempi hyväksyy sijaishuollon yleensä paremmin, kun hänellä on mahdollisuus toteuttaa vanhemmuuttaan sijaishuollon rinnalla. Vanhemman tyytyväisyys sijaishuoltoon ja sen toteutukseen lisää lapsen mahdollisuutta hyötyä sijaishuollosta. Lapselle on tärkeää, että hänen vanhempansa ovat myönteisiä lapsen asettumiselle sijaishuoltoapaikkaan. Varsinkin perhehoitoa toteutettaessa lapsen parhaaksi on se, että lapsen vanhemmat antavat lapsen rakentaa suhdetta myös sijaisvanhempiansa. (Pitkänen 2011, 89-90.)

On havaittu, että varsinkin pitkään jatkuneen perhehoidon tuloksena sijoitettu lapsi voi kokea sijaisvanhempansa läheisemmiksi, kuin biologiset vanhempansa (Pitkänen 2011, 90). Vanhempien voi olla vaikea hyväksyä sitä, että perhehoidossa turvallisen ja pysyvän

kiintymyssuhteen syntyminen on lapsen oikeus, ja se on lapselle erityisen tärkeää taustalla olevien epävakaiden ihmissuhteiden ja kasvuolojen takia. Vaikka perusteita huostaanotolle ei ajan myötä enää olisi, ei perhehoitoa voida lopettaa, jos se on vastoin lapsen etua ja tahtoa. (Lastensuojelulaki 2007/417 47§.)

Olisi tärkeää, että sijoituksen alussa sekä lapselle, että hänen vanhemmilleen kerrotaan rehellisesti siitä, että perhehoidon tarkoitus on luoda lapsen elämään pysyvyyttä vakaiden kasvuolojen ja turvallisten kiintymyssuhteiden kautta. Sekä lapsen, että hänen vanhempiansa sopeutumista tilanteeseen estää se, että sijoituksen ajatellaan olevan aina vain väliaikainen ratkaisu. (Tuovila 2011, 49-50.) Sijoituksen tarkoitus on olla väliaikainen ja viimesijainen toimenpide, mutta sijoitusta ei tulisi kuitenkaan automaattisesti kuvata lyhytaikaisena, jos tilanne ei vaikuta siltä, että jälleenyhdistämistä voidaan lähteä harkitsemaan lähiaikoina. (Pitkänen 2011, 20; Tuovila 2008, 49-50).

3 VANHEMPIEN TUKEMINEN OSANA LASTENSUOJELUTYÖTÄ

3.1 Työntekijän rooli vanhempien tukemisessa

Tukeminen käsitteenä voi lastensuojelussa tarkoittaa monenlaisia sosiaalipalveluja ja – etuuksia. Tukeminen voi myös olla monen asteista. Kaikki tukitoimet eivät vaadi lastensuojelun asiakkuutta. Sosiaalihuoltolain mukaisia tukitoimia perheelle ovat muun muassa kotipalvelu, vertaisryhmätoiminta, tukihenkilö tai – perhe, lasten päivähoido, sekä toimeentulotuki. Sosiaalihuoltolain mukaiset tukitoimet ovat lastensuojelussa avohuollon tukitoimenpiteitä, joten niiden saamiseksi ei tarvita lastensuojelun asiakkuutta. Lastensuojelun avohuollon tukitoimena voidaan tehdä myös sijoitus kodin ulkopuolelle. (Lastensuojelulaki 2007/417 §36.) Jos avohuollon tukitoimet eivät ole riittäviä, voidaan aloittaa lastensuojeluasiakkuuden takana oleva lapsi- ja perhekohtainen lastensuojelutyö. Lapsi- ja perhekohtainen lastensuojelutyö on viimesijainen keino turvata lapsen hyvinvointi. Lapsi- ja perhekohtaista lastensuojelua voivat olla kotiin järjestettävä perhetyö ja muut tukipalvelut, kiireellinen sijoitus, huostaanotto ja sijaishuollon toteutus, sekä jälkihuolto. (Lastensuojelulaki 2007/417 3§, 40§; THL 2019.)

Lastensuojelussa työn arvoperusta pohjautuu vahvasti Suomen perustuslakiin, kansainvälisiin ihmisoikeussopimuksiin, sekä ihmisoikeutta korostaviin ja kansainvälisesti hyväksytyihin arvoihin. Lastensuojelutyössä huomioidaan myös sosiaalialan eettiset periaatteet. Työntekijän tekemien päätösten tulee olla aina lapsen edun mukaisia ja päätökset tulee perustella lailla. (THL 2019.)

Huostaanottotilanteessa lastensuojelun työntekijän, esimerkiksi lapsen sosiaalityöntekijän, on ilmoitettava lapsen huoltajille huostaanottoon johtaneet syyt ja niiden perustelut. On tärkeää, että lapsen vanhemmat pidetään ajan tasalla lastensuojeluprosessin etenemisestä. Työntekijän tulisi avata vanhemmille juridiset termit, jotka ovat vaikeasti ymmärrettävissä, jotta vanhemmat pidetään aidosti mukana prosessissa (THL 2019). Huostaanotettavan lapsen, sekä hänen vanhempiansa kannalta olisi hyvä, jos luottamusuhde lastensuojelun työntekijää kohtaan syntyisi heti prosessin alkuvaiheessa. Vanhempien mielipiteiden aito kuunteleminen, eri vaihtoehtojen, sekä seuraamusten selvittäminen lapsen vanhemmille on tärkeä osa lastensuojeluprosessin etenemistä. (THL 2019.) Lapselle ja hänen vanhemmilleen tulee järjestää tilaisuus, jossa he voivat tulla

kuulluksi omassa asiassaan. Vanhemmat voivat tällöin kertoa omat mielipiteensä lastensuojeluasialla kohtaan. (Lastensuojelulaki 2007/417 42§.)

Lastensuojelun työntekijän tehtäviin kuuluu lapsen hoidon ja huolenpidon lisäksi myös lapsen vanhempien tukeminen huostaanottotilanteessa. Lastensuojelun on tuettava vanhempia heidän kasvatustehtävässään, sekä järjestettävä vanhemmille heidän tarvitsemaansa palveluja ja tukitoimia. (Lastensuojelulaki 417/2007, 2§.) Huostaanoton jälkeen lapsen ja vanhemman suhde muuttuu. Usein tähän tarvitaan lastensuojelun työntekijän tukea. Sekä sijoitetulle lapselle, että tämän vanhemmalle on tärkeää, että heidän suhdettaan ylläpidetään. Sijoitetun lapsen ja hänen vanhempiansa tulisi saada ammatillista apua myös sijoitusta edeltävien tapahtumien käsittelyyn. Jos taustalla on paljon käsittelemättömiä asioita, voi olla mahdotonta alkaa uudelleenrakentamaan vanhemman ja lapsen välistä suhdetta. (Pitkänen 2011, 94-95.) Vanhempien, sekä muiden lapsen läheisten kanssa työskentely kuuluu tärkeänä osana lapsen kanssa työskentelyyn (Pitkänen 2011, 21).

Huostaanoton jälkeen on laadittava asiakassuunnitelma lapselle ja hänen perheelleen. Lastensuojelun asiakkuudessa olevalle perheelle on järjestettävä perheelle laaditun asiakassuunnitelman mukaisesti tehostettua perhetyötä, perhekuntoutusta, lapsen kuntoutumista tukevia hoito- ja terapiapalveluja, sekä muita lasta ja hänen perhettään tukevia palveluja. (Lastensuojelulaki 2007/417 36§, 37§.) Jos painavaa syytä asiakassuunnitelman tarkistamatta jättämiselle ei ole, on asiakassuunnitelma tarkastettava vuosittain lapsen ja hänen vanhempiansa kanssa. Asiakassuunnitelmaan kirjataan lapsen sijaishuollon toteuttamiseen liittyvien asioiden lisäksi myös lapsen vanhemmille suunnatut tukitoimet, sekä vanhempien näkemykset tilanteesta. Vanhempien näkemys tilanteesta voi joskus olla hyvinkin erilainen, kuin työntekijän näkemys, mutta on tärkeää, että vanhempien mielipiteet tuodaan esille asiakassuunnitelmassa. Asiakassuunnitelmaan kirjataan suunnitelma lapsen ja hänen vanhempiansa välisistä tapaamisista, sekä yleisestä yhteydenpidosta. Asiakassuunnitelmaan kuuluu lisäksi aina jälleenyhdistämiseen liittyvät tavoitteet, sekä asian läpikäyminen vanhempien kanssa. (Lastensuojelulaki 2007/417 30§.) On tärkeää, että asiakassuunnitelmaan kirjataan juristien seikkojen lisäksi myös positiivisia asioita. Asiakassuunnitelmaan voidaan esimerkiksi kirjata vanhempien vahvuuksia ja voimavaroja vanhemmuuteen ja jälleenyhdistämisen suhteen. (THL 2019.)

Huostaanotetun lapsen vanhemmille tehdään asiakassuunnitelman rinnalle myös vanhemmuuden tukemisen suunnitelma, jonka tarkoitus on tukea vanhempien kuntoutu-

mista lapsen huostaanoton aikana. Lain mukaan vanhemmuuden suunnitelma on tehtävä, ellei sen tekemistä pidetä täysin tarpeettomana. (Lastensuojelulaki 2007/417 30§; THL 2019.) Vanhemmuuden suunnitelma voidaan tehdä tarvittaessa moniammatillisessa yhteistyössä muiden sosiaali- ja terveydenhuollon toimijoiden kanssa. Näitä toimijoita voivat olla muun muassa päihde- ja mielenterveyspalvelut, velkaneuvonta ja työvoimapalvelut. (Pitkänen 2011, 4.) Työntekijän tehtävä on kannustaa lapsen vanhempia osallistumaan heidän tarvitsemiinsa kuntouttaviin palveluihin (Saastamoinen 2010, 86). Vanhempien etu tulee nähdä onnistuneen sijoituksen lähtökohtana, ja lastensuojelun työntekijän tulee avustaa vanhemmat tuen piiriin (Lastensuojelulaki 2007/417 30§; THL 2019).

Lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän, lapsen kasvatuksesta vastaavan sijaishuollon työntekijän tai muun lastensuojelun työntekijän tulee olla yhteydessä lapsen vanhempiin ja pyrkiä mahdollisimman toimivaan yhteistyöhön lapsen vanhempien kanssa koko sijoituksen ajan. Lapsella on oikeus tavata vanhempiaan, joten sijaishuoltoapaikan on huolehdittava, että tapaamiset ja muu yhteydenpito sujuvat suunnitellusti. (Lastensuojelulaki 2007/417 52§, 54§.) Lapsen tapaamisoikeuteen kuuluu myös mahdollisuuksien mukaan vierailut vanhempiensa luona (Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 2§). Lastensuojelun työntekijän tulee kertoa vanhemmille mahdollisuudesta hakea huostaanoton purkua ja siitä, mitkä edellytykset huostaanoton lopettamiselle on (THL 2019).

Vanhempien tukeminen on kuntouttavaa sosiaalityötä, jossa tähdätään vanhempien oman elämänhallinnan, sekä voimavarojen lisääntymiseen, arjen vakauttamiseen ja terveydentilan parantumiseen. Näiden tavoitteiden kautta perheen jälleenyhdistäminen on mahdollista, kun vanhempi pystyy ottamaan vastuuta oman elämänsä lisäksi myös lapsen elämästä ja ylläpitämään myönteistä suhdetta lapseen. Vanhempien kuntoutus on aina pitkä prosessi ja se saattaa onnistumisten lisäksi sisältää myös takapakkia. Työntekijällä on iso rooli vanhempien tukemisessa ja kuntoutusprosessin onnistumisessa. Työntekijä tulisi kulkea vanhempien rinnalla motivoiden, kuunnellen ja kannustaen. Työntekijän tulisi uskaltaa luoda tarpeeksi läheinen suhde lapsen vanhempien kanssa. Tällöin työntekijä pystyy aidosti kohtaamaan vanhemmat. Työntekijän on tärkeä tuoda jo saavutettuja tavoitteita näkyväksi vanhemmille, jotta heidän motivaationsa muutokseen pysyy yllä. Vanhempien tukeminen on moniammatillista yhteistyötä aikuissosiaalityön, päihdetyön ja terveydenhuollon kanssa, ja se voi olla luonteeltaan esimerkiksi palveluohjausta tai psykososiaalista työtä. (Pitkänen 2011, 23-25.)

Sosiaalityöntekijän roolia on korostettu vanhempien ja lapsen välisessä yhteydenpidossa. Perhehoidossa olevalle lapselle voi tuntua epäluonnolliselta tavata vanhempiansa sijaisperheen kodissa etenkin, kun vanhemman saattaa olla vaikea suhtautua myönteisesti lapsen uuteen kotiin ja sijaisvanhempiin. Vieraassa tilanteessa myös lapsi saattaa käyttäytyä eri tavalla kuin ennen. Vanhemmilla ei välttämättä ole vaadittuja sosiaalisia taitoja, jotta tilanteet sujuisivat kaikkien osapuolten näkökulmasta mielekkäästi. Sosiaalityöntekijän tulisi aktiivisesti rohkaista vanhempia ylläpitämään suhdetta lapseen, vaikka lapsi rakentaakin samaan aikaan uusia suhteita sijaisperheen jäseniin. (Valkonen 1995, 46.)

Yhteistyö vanhempien kanssa saattaa joskus olla hankalaa, jos vanhemmat esimerkiksi kieltäytyvät vastaanottamasta apua ja tukea. Tällöin lastensuojelun työntekijän tehtävä on auttaa vanhempia ymmärtämään avun vastaanottamisen merkitys omassa elämässään, sekä myös lapsen kannalta. Työntekijä voi esimerkiksi perustella tukitoimien vastaanottamista lapsen näkökulmasta. (Paananen 2016.)

Erityisvanhempien kanssa työskentely voi tuoda omat haasteensa huostaanottotilanteeseen ja vanhempien kanssa tehtävään yhteistyöhön. Erityisvanhemmat eivät välttämättä ymmärrä, etteivät lastensuojelun tukitoimet tarkoita pelkästään huostaanottoa ja osa vanhemmista saattaa vältellä lastensuojelun tukitoimia tiedon puutteen aiheuttaman pelon takia. Työntekijän tulisi tässä tilanteessa pyrkiä rakentamaan perheelle realistinen näkemys siitä, miten lastensuojelun toimii ja mitä tarjottavat tukitoimet tarkoittavat perheen tilanteelle. (Kantojärvi 2002, 22.)

Työntekijän rooliin lapsen vanhempien tukemisessa kuuluu laillisten velvoitteiden lisäksi myös eettisiä ja moraalisia velvoitteita. Jokaisella asiakkaalla on oikeus tulla kohdatuksi kunnioitavasti ja yksilöllisesti. Asiakasta ei voi kohdella häiriötekijänä tai ongelmana, vaan hänet on kohdattava ihmisenä, joka on avun ja tuen tarpeessa. Henkinen tuki, kuunteleminen ja aito läsnäolo ovat erittäin tärkeää lapsen vanhempien tukemisessa. Työntekijän velvollisuus on myös kuulla vanhempia heidän toiveistaan esimerkiksi lapsen asioihin liittyen. Huostaanotetun lapsen vanhempien tukeminen vaatii herkkyyttä kuulla, mitä vanhemmat tarvitsevat. Vanhemmat voivat kaivata keskusteluyhteyttä, mutta myös esimerkiksi tarve käytännön apuun ja arkiasioiden hoitamiseen voi olla suurta. Kun vanhempi on valmis käsittelemään asiaa, on tärkeää, että huostaanotto, siihen johtaneet syyt, sekä nykytilanne käydään vanhempien kanssa läpi. Työntekijän rooli tulee olla kannustava ja rohkaiseva vierellä kulkija. Syyttely ei auta asiaa, vaan tärkeää

on alkaa rakentamaan yhteystyösuhdetta viranomaisten ja huostaanotetun lapsen biologisten vanhempien välille. Luottamussuhde on tärkeää, jotta voidaan alkaa työstää vanhempien mahdollisia ongelmia, vanhempien ja huostaanotetun lapsen vuorovaikutussuhdetta, sekä mahdollisuutta jälleenyhdistämiseen. (Lastensuojelun keskusliitto 2015.)

Huostaanoton jälkeisen vanhemmuuden tukemiseen on käytössä erilaisia menetelmiä, joita ammattilainen voi hyödyntää yhdessä vanhempien kanssa. Esimerkiksi vanhemmuuden roolikartta on kehitetty vanhemmuuden arvioinnin ja tukemisen työkaluksi. Tämän menetelmän avulla vanhemmuutta voidaan tarkastella eri roolien kautta ja oppia sitten ymmärtämään omaa vanhemmuuttaan ja sen muutoksia paremmin. (Kujala 2003, 47.)

3.2 Jälleenyhdistäminen lastensuojelutyön tavoitteena

Jälleenyhdistämisellä tarkoitetaan lastensuojelussa lapsen huostaanoton purkamista ja lapsen palauttamista kotiin vanhempiensa luokse (THL 2019). Huostaanotto on aina tois- taiseksi voimassa oleva päätös, joka tulee purkaa heti kun tarvetta sijaishuollolle ei enää ole. Lapsen sosiaalityöntekijä valmistelee huostaanoton purkamisen, mutta päätöksen huostaanoton lopettamisesta tekee aina johtava viranhaltija. (Lastensuojelulaki 2007/417 47§, 49§.) Myös Suomen perustuslakiin (1991, 10§), sekä Euroopan yleisso- pimukseen ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamisesta (1999 artikla 8) on kir- jattu kohdat, joissa korostetaan oikeutta yksityis- ja perhe-elämän suojaan, mikä tarkoit- taa sitä, ettei huostaanottoa voida tehdä tai jatkaa ilman lakiin perustuvaa syytä. Jäl- leenyhdistämisen tulisi olla tavoitteena koko sijaishuollon ajan lapsen edun mukaisella tavalla (Lastensuojelulaki 2007/417 4§). Huostaanotto puretaan viimeistään silloin, kun lapsi täysi-ikäistyy eli täyttää 18 vuotta (Lastensuojelulaki 2007/417 47§).

Sijaishuollon päätyttyä lapsi tai nuori siirtyy jälkihuollon piiriin, jolloin sijoitus voi tarvitta- essa jatkua jälkihuollon sijoituksena (Lastensuojelulaki 2007/417 75§). Huostaanottoa ei saa perua, jos se on lapsen edun mukaista, vaikka edellytykset huostaanotolle poistui- sivat. Ennen huostaanoton purkamista tarkastellaan muun muassa sijaishuollon kestoa, lapsen ja hänen vanhempiensa suhteen laatua, kiintymyssuhdetta sijaishuoltopaikkaan ja sijaishuoltoa antaviin henkilöihin, sekä kuullaan lapsen mielipide asiaan liittyen. (Las- tensuojelulaki 2007/417 47§.) Etenkin pitkään jatkuneen sijaishuollon jälkeen lapsen pa- laaminen vanhempien luokse on suuri muutos lapsen elämässä. Sijaishuollon lopettami- sen vaikutuksia lapsen kasvuun ja kehitykseen tulee aina arvioida huolellisesti ennen

päätöksen tekemistä. (THL 2019.) Usein ennen perheen jälleenyhdistämistä ja huostaanoton purkamista arvioidaan perheen tilannetta kotiharjoittelun avulla, jolloin lapsi palaa vanhempiensa luokse väliaikaisesti. Tällä menettelyllä varmistetaan, että jälleenyhdistäminen ja kotiuttaminen ovat suunnitelmallista. (Lastensuojelulaki 2007/417 49§.)

Lastensuojelun lakiperustaisesta tavoitteesta perheiden jälleenyhdistämiseen on osoitettu ammattilaisten puolelta myös huolta lapsen jatkuvuuden tunteeseen ja pysyviin ihmissuhteisiin liittyen. Vanhempia ei velvoiteta Suomessa sitoutumaan lapsen huostaanoton jälkeen mihinkään palveluihin, kuten kuntoutukseen, eikä vanhemmille ole annettu mitään tiettyä aikaa, jonka sisällä heidän tulisi osoittaa vanhemmuuden kykynsä kohentuneen. Perheen jälleenyhdistämistä tulisi tarkastella vuosittain, jolloin on mahdollisuus siihen, että lapsi ja vanhemmat joutuvat kokemaan huostaanotto-prosessin uudelleen, jos kaikki ei sujukaan huostaanoton purkamisen jälkeen kotona hyvin. Tällä hetkellä laki ei mahdollista pysyvää huostaanottoa edes niissä tilanteissa, kun katsotaan, ettei lapsen ole missään tilanteessa mahdollista palata kotiin vanhempiensa luokse. (Puustinen-Korhonen & Pösö 2010.)

Ammattilaiset ovat huolissaan siitä, miten eläminen kodin ja sijaishuollon välillä vaikuttaa lapsen kasvuun ja kehitykseen. Lapsella on oikeus pysyviin ihmissuhteisiin, sekä turvalliseen kiintymyssuhteeseen ja se tulisi huomioida aina lastensuojelun päätöksiä tehtäessä. Lapselle epävarmuus siitä, keneen ja kuinka pitkäksi aikaa uskaltaa kiintyä on vaurioittavaa. On tutkittu, että joissakin muissa maissa on mahdollisuus pysyvään huostaanottoon. Useissa maissa jälleenyhdistämisen ehtona on se, että vanhemmat pystyvät näyttämään toteen tietyn ajan sisällä oman henkilökohtaisen tilanteensa ja kotiolojen kohentamisen, jotta voidaan alkaa työstämään lapsen kotiinpaluuta. (Puustinen-Korhonen & Pösö 2010.)

Lastensuojelun sijaishuollossa perheiden jälleenyhdistämisen tulisi aina olla ensisijainen tavoite. Kuitenkin todella harva lapsi tai nuori palaa pysyvästi biologisten vanhempiensa luokse. (Lastensuojelun keskusliitto 2013.) Suurimpana syynä tähän nähdään puutteet sijoitettujen lasten vanhempien kanssa työskentelyssä ja heidän tukemisessaan. Liian usein toimintaa ei ole ennalta suunniteltu tai valmisteltu, eikä tavoitteita toiminnalle ole asetettu yhdessä vanhempien kanssa. Sijaishuollon työntekijöillä on usein myös epäselvyyksiä siitä, kenellä on vastuu vanhempien tukemisesta. Eri sijaishuolto- paikoissa valmiudet vanhempien kanssa työskentelyyn ovat erilaiset, joten vanhemmat ovat tuen saamisen kannalta eriarvoisessa asemassa. Lastensuojelulaitoksissa ongelmana on usein ajan ja osaamisen puute. Perhehoidossa lapsen sijaisvanhemmat eivät välttämättä ole

mahdollisuuksia tai halua työskennellä vanhempien kanssa pakollista enemmän, joten on väärin jättää vastuu vanhempien tukemisesta pelkästään sijaisvanhemmille. (Järvinen 2013.)

On huomattu, että jälleenyhdistämistä lastensuojelussa estää myös se, että lakiin perustuvia vanhempien asiakassuunnitelmia jätetään joko tekemättä, tai niiden laatimiseen ei oteta vanhempia mukaan. Tällöin vanhemmat jätetään prosessin ulkopuolelle jo heti alkuvaiheessa. Ongelmana voi olla myös se, ettei asiakassuunnitelmaan kirjata tavoitteita tarpeeksi selkeästi, eikä niitä kohti työskennellä aktiivisesti. Kotiuttaminen ja jälleenyhdistäminen vaativat tavoitteellista työskentelyä, jonka aikana sekä lapselle, että hänen vanhemmilleen tarjotaan oikeanlaiset palvelut ja tuki. Kotiuttamistyö vaatii onnistuakseen myös yhteistyötä ja työnjakoa eri toimijoiden kesken. (Järvinen 2013.) Ongelmallisuutta lisää myös se, että nykypäivänä suuri osa lastensuojelun sijaishuollosta tapahtuu ostopalveluina sijaishuoltoa tuottavien laitosten kautta. Yksityisten lastensuojelulaitosten intresseihin ei välttämättä kuulu perheen jälleenyhdistämisen tavoite tai sitä kohti työskenteleminen vanhempien kanssa. (Valtiontaulouden tarkastusviraston tarkastuskertomukset 2012.)

Perheen jälleenyhdistämisen tavoitteen takia sijaishuollon ihmissuhteita pidetään väliaikaisempina, kuin biologisiin vanhempiin ja sukulaisiin luodut suhteet. Tämä johtuu siitä, että huostaanoton katsotaan aina olevan väliaikainen ratkaisu ja jälleenyhdistämisen olevan tärkein päämäärä. Ongelmana on se, että lapsen suhteet vanhempiin eivät aina jatku toivotusti huostaanoton ja sijoituksen jälkeen. Vanhempien omat ongelmat tai sijaishuoltopaikan kyvyttömyys tukea vanhempia lapsen tapaamisiin voivat olla syynä yhteydenpidon katkeamiseen. Pahimmillaan sijaishuolto voi katkaista lapsen jo olemassa olevia ihmissuhteita tuomatta uusia, korvaavia ihmissuhteita menetettyjen tilalle. On mahdollista, että vanhempien suhde huostaanotettuun lapseen viilenee sijaishuollon aikana, jonka takia jälleenyhdistäminen tai sitä kohti työskenteleminen on mahdotonta. (Puustinen-Korhonen & Pösö 2010.)

Nykyiset työtavat ja menetelmät eivät ole riittävän vaikuttavia vanhempien kanssa työskentelyyn. Olisi tärkeää, että lastensuojelun painopiste siirtyisi yhä enemmän ennaltaehkäisevään työhön, jossa työn painopiste olisi huostaanottojen ehkäisemisessä, ei niinkään kriisiytyneen tilanteen korjaamisessa. Tämä vaatisi nykyistä tiiviimpää yhteistyötä kuntien välillä, jossa resursseja, erityisosaamista ja järjestötoimintaa pystyttäisiin hyödyntämään aiempaa tehokkaammin. (Taskinen & Törrönen 2004, 15-19.)

3.3 Vanhempien ja ammattilaisten kokemuksia vanhempien tukemisesta

Miia Pitkäsen (2011) toteuttamassa Sijoituksen aikainen sosiaalityö vanhempien kuntoutumisen tukena – hankkeessa tutkittiin ammattilaisten ajatuksia sijoitettujen lasten vanhempien saamasta tuesta. Hankkeeseen osallistuneet viranomaiset kokivat, että lapsen asiat ovat etusijalla, ja vanhempien kanssa työskentelyyn jää liian harvoin tarpeeksi aikaa tai resursseja. Sosiaalityöntekijällä ei ollut yhtä paljon tietoa lapsen vanhemmista kuin sijaishuoltopaikalla, eikä sosiaalityöntekijällä ollut mahdollisuutta tavata lapsen vanhempia säännöllisesti. Myös verkostotyöskentely oli jäänyt vähäiseksi. Yleinen ajatus vanhempien tukemisesta oli kuitenkin myönteinen ja hankkeeseen osallistuneet ammattilaiset pitivät sitä tärkeänä osana lapsen sijoituksen onnistumista. Ainoastaan hankkeeseen osallistuneet vastaanottolaitoksen työntekijät näkivät, että heidän työssään vanhempien tukeminen on luonteva ja selkeä osa työskentelyä. Esteenä vanhempien tukemiselle nähtiin se, ettei vanhempien kanssa työskentelyä koordinoi tai valvo tarpeeksi selkeästi mikään tahon. Ammatilliset kokivat, että työskentelyä vanhempien kanssa helpottaisi se, että olisi olemassa viralliset ohjeet vanhempien tukemiseen liittyen, joiden mukaan edetä. Tällä hetkellä vanhempien saama tuki on paljon kiinni sijaishuoltopaikasta ja yksittäisistä työntekijöistä.

Lastensuojelun keskusliiton (2013) tekemässä kyselyraportissa Samalla puolella? - Näkemyksiä perheiden jälleenyhdistämiseen lastensuojelussa selvitettiin vanhempien, sosiaalityöntekijöiden ja sijaishuoltopaikkojen näkemyksiä liittyen perheiden jälleenyhdistämisen tavoitteeseen lastensuojelutyössä. Kyselyraportin tulosten perusteella huostaanotettujen lasten vanhemmat kokevat, etteivät ole saaneet tarpeeksi tukea lapsen huostaanottoon, eivätkä omaan elämäntilanteeseen liittyen. Suurin osa kyselyyn vastanneista vanhemmista kokivat jääneensä yksin lapsen huostaanoton jälkeen ja, että tukea oli vaikeasti saatavilla ja sitä piti itse osata aktiivisesti etsiä. Kyselyraportin mukaan vanhemmat olivat sitä mieltä, että lapsen kotiin palaamista estivät erityisesti sijaishuollon työntekijöiden negatiivinen asenne ja mielivallan käyttö, työntekijöiden suuri vaihtuvuus, sekä vanhempien vanhemmuuden mitätöinti huostaanoton jälkeen. Vanhempien toiveena kyselyn tulosten mukaan olisi enemmän tukea muun muassa traumaattisten asioiden läpikäymiseen, sekä lapsen kohtaamiseen sijaishuollon aikana. Vanhemmat toivoivat myös vertaistuen käyttöä koko perheelle. Kyselyssä huomattiin myös vanhempien esille tuoma tarve peruspalveluille ilman lastensuojelun asiakkuutta. Kyselyn tulosten

mukaan lain vaatimia asiakassuunnitelmia jätetään usein tekemättä, jolloin jälleenyhdistämistä estää toiminnan suunnittelemattomuus, sekä tavoitteiden puuttuminen. Kyselyraportissa nousee esille myös se, että sijaishuollossa lapsen ja hänen vanhempinsa välistä yhteydenpitoa on rajoitettu, jolloin on selvää, ettei perheiden jälleenyhdistämisen eteen tehdä aktiivisesti töitä. (Lastensuojelun keskusliitto 2013.)

VOIKUKKIA-verkostohankkeessa (2015) tehtiin kysely, jossa selvitettiin huostaanotettujen lasten vanhempien toiveita ja tuen tarpeita. Kyselyssä esille on noussut vanhempien toiveet tulla kohdelluksi aidosti ja asiallisesti viranomaisten taholta. Vanhemmat toivoivat myös tiedonkulun ajantasaisuutta ja sitä, että vanhemmat pidetään perillä siitä, mitä tapahtuu seuraavaksi ja miten lastensuojeluprosessi etenee. Vanhemmat ovat toivoneet myös enemmän vertaisasiantuntijoiden käyttöä.

Sijaisperheiden, sijaishuollon ja perhekodin tavassa toimia vanhempien kanssa yhteistyössä on havaittu eroja vanhempien kertoman perusteella. Esimerkiksi eri perhekodin ja sijaisperheiden välillä voi olla suuriakin eroja, miten vanhempien kanssa tehtävää yhteistyötä toteutetaan. Nämä eroavaisuudet tukemisessa ja yhteistyön laadussa aiheuttavat ihmetystä ja tuntuvat toisinaan vanhemmista epäoikeudenmukaiselta. Useissa tapauksissa vanhemmilla on etäisempi suhde lapsen sijaisvanhempiin, kuin esimerkiksi perhekodin työntekijöihin. Tämän on todettu johtuvan siitä, että sijaisvanhemmat ottavat voimakkaammin isän ja äidin roolin lapsen elämässä, kuin työntekijät sijaishuollossa tai perhekodissa. Vanhemmat kokevat sijaisvanhemmat usein uhkana. Vanhemmilla on kokemuksia siitä, että sijaisvanhemmat ikään kuin omivat huostaanotetun lapsen. Esimerkiksi sijaisvanhempien suunnittelema muutto toiselle paikkakunnalle voi olla suuri järkytys vanhemmille. Huostaanotettujen lasten äidit toivoivat, että sijaisvanhemmat kysyisivät useammin mielipidettä lapsen asioihin ja antaisivat vanhemmille enemmän ajantasaista tietoa lapsen kuulumisista. Heikko yhteydenpito ja tunne siitä, että sijaisvanhemmat käytännössä vievät äidin ja isän paikan lapsen elämästä aiheuttavat vanhempien kertoman mukaan vihaa ja katkeruutta sijaisperhettä kohtaan. Äidit ovat toivoneet myös sisartapaamisten mahdollisuutta sijaisperheissä. Sijaisvanhemmat eivät usein koe niin suurta tarvetta yhteistyölle ja keskustelulle kuin vanhemmat, mikä saattaa aiheuttaa vanhemmissa epäluottamusta. (Tuovinen-Kakko 2011.)

Gerring, Kemp & Marcenko (2008, 26) nostivat tutkimusraportissaan esille vanhempien toiveen siitä, että huostaanottotilanteessa vanhempien vahvuudet kirjattaisiin ja niistä keskusteltaisi yhdessä esimerkiksi sosiaalityöntekijän kanssa. Tutkimuksen mukaan vanhempien vahvuuksia tukemalla, saadaan vanhempien jo olemassa olevat voimavarat

ja vahvuudet hyödynnettyä paremmin. Tutkimuksessa kävi ilmi, että vanhemmat olivat tyytyväisiä erityisesti silloin kun tukeminen tapahtui positiivisen kautta korostamalla vanhempien vahvuuksia, eikä niinkään keskittymällä vanhempien heikkouksiin.

Osa vanhemmista, esimerkiksi maahanmuuttajataustaiset asiakkaat, voivat tulla kulttuurista, jossa viranomaisiin ei voi luottaa. Tällöin vanhemmat saattavat pitää lastensuojelua automaattisesti pahana. Vanhemmat voivat nähdä viranomaiset uhkaavina ja pelottavina puutteellisen tiedon ja ennakkoluulojen takia. Useat vanhemmat kertoivat valehdelleensa perheen tilanteesta, vaikka kokivat tarvitsevansa apua, koska pelkäsivät lastensuojelun vievän lapset pois. On tyypillistä, että vanhemmilla on lastensuojeluun verrattuna myönteisempi kuva muita heitä auttavia tahoja kohtaan. Esimerkiksi päihde- ja mielenterveyspalveluihin suhtaudutaan usein suopeammin kuin lastensuojelun palveluihin. (Gerring ym. 2008, 26.) Asiakkaat kokivat lastensuojeluviranomaisten kanssa työskentelyn ja luottamuksen rakentamisen hankalana, koska vanhempien ja työntekijän välisiä tapaamisia on niin vähän. Usein ainut tapaaminen on verkostopalaveri, jossa paikalla on niin monta henkilöä, että itse asiakkaan, vanhemman voi olla vaikea saada asiaansa sanottua. Vanhemmat toivoivat nykyistä enemmän kahdenkeskisiä tapaamisia esimerkiksi sosiaalityöntekijän kanssa luottamuksen ja asiakassuhteen rakentamiseksi. (Laitinen ym. 2007, 100-101, 109-110.)

4 OPINNÄYTETYÖN LÄHTÖKOHDAT JA TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

4.1 Opinnäytetyön tarkoitus ja tutkimuskysymykset

Tämän opinnäytetyön tutkimuksen tarkoitus on tutkia ja kuvata Turussa tehtävää perheisiin sijoitettujen lasten vanhempien tukemista. Yhteiskunnallisesta näkökulmasta opinnäytetyömme aihe on erittäin ajankohtainen ja tärkeä, koska lähivuosina on huomattu vanhempien tukemisen vaikutus sijaishuollossa olevan lapsen hyvinvointiin ja sijaishuollon onnistumiseen (THL 2019). Tässä tutkimuksessa haastattelimme Lastensuojelun sijaishuollon työntekijöitä, jonka avulla selvitimme muun muassa sitä, miten sijoitettujen lasten vanhempia tuetaan tällä hetkellä, mitkä ovat tukemisen kehittämistarpeet ja millainen yhteiskunnallinen vaikuttavuus vanhempien tukemisella on tällä hetkellä. Tutkimuksen tarkoituksena oli löytää vastaukset näihin asettamiimme tutkimuskysymyksiin. Tutkimustulokset perustuvat Turun Lastensuojelun sijaishuollon työntekijöiden kokemuksiin vanhempien tukemisesta. Tärkeä osa tutkimustamme on työn kehittämistarpeiden näkyväksi tuominen. Uskomme, että tämän opinnäytetyön tutkimustulosten avulla huomataan yhä kasvava tarve vanhempien tukemiselle.

Tutkimuskysymyksiksi valikoitui siis kolme kysymystä; 1) Miten vanhempia tuetaan lapsen huostaanoton ja huostassapidon aikana? 2) Mitkä ovat vanhempien tukemisen kehittämistarpeet? 3) Minkälaista on vanhempien tukemisen vaikuttavuus?

4.2 Opinnäytetyön prosessi

Opinnäytetyön prosessi eteni porrastetusti suunnitelmavaiheesta toteutusvaiheeseen ja siitä tutkimustulosten analysointiin ja raportointiin. Etenimme prosessin aikana suunnitelmallisesti keskittyen yhteen asiaan kerrallaan. Laadimme opinnäytetyön suunnitelmaan aikataulun lisäksi myös tehtävälistan. Tehtävälistan avulla oli helppo seurata opinnäytetyön tutkimusprosessin etenemistä ja aikataulussa pysymistä. Pyrimme lähtökohtaisesti työskentelemään koko prosessin ajan alkuperäisen aikataulun ja suunnitelman mukaisesti, mutta toimimme joustavasti niissä tilanteissa, joissa alkuperäisen suunnitelman noudattaminen ei onnistunut.

Kuvio 7. Opinnäytetyöprosessin eteneminen

Saimme opinnäytetyön toimeksiannon keväällä 2019. Aloimme työstämään aiheen rajaamista, sekä opinnäytetyön aikataulutusta. Opinnäytetyön aihe rajattiin niin, että opinnäytetyön tutkimuksellinen osuus keskittyy kuvaamaan Turun lastensuojelun sijaishuollon näkökulmaa ja toimintaa perheeseen sijoitettujen lasten vanhempien tukemisessa. Tässä opinnäytetyössä käsittelemme lapsen huostaanoton jälkeistä vanhempien tukemista, ja rajaamme lastensuojelun avohuollon tukitoimet aiheen ulkopuolelle. Haimme keväällä 2019 tutkimuslupaa ja allekirjoitimme salassapitosopimuksen, jossa sitouduimme suojelemaan haastateltavien henkilöllisyyttä. Sitouduimme myös poistamaan ryhmähaastattelussa nauhoitetun äänitteen, sekä haastattelun litteroinnin opinnäytetyön

valmistuttua. Turun kaupunki myönsi tutkimukselliselle opinnäytetyöllemme tutkimusluvan 10.12.2019. Valmistelimme tutkimuskysymykset, joiden pohjalta aloimme laatia opinnäytetyön suunnitelmaa. Opinnäytetyön suunnitelma valmistui maaliskuussa 2019. Opinnäytetyöprosessin edetessä aloimme pikkuhiljaa rakentaa tietoperustan teoreettista viitekehystä. Tietoperusta valmistui kesällä 2019, jonka jälkeen aloimme pohtimaan tutkimuksen toteuttamista. Alkuperäisenä suunnitelmanamme oli haastatella neljää Lastensuojelun sijaishuollon työntekijää syksyllä 2019, mutta työntekijöiden tiukan aikataulun, sekä yhteydenotto-ongelmien takia ryhmähaastattelu toteutui vasta keväällä 2020. Ennen tutkimuksen toteuttamista, laadimme ryhmähaastattelurungon apukysymyksineen. Laadimme ryhmähaastattelurungon ennalta päätettyjen teemojen pohjalta. Valmistauduimme haastattelutilanteeseen käymällä tilannetta ennalta läpi ja suunnittelemalla roolijaon, jossa toinen meistä toimi ikään kuin päähaastattelijana ja toinen kirjaavana haastattelijana.

Osallistuimme opinnäytetyöprosessin aikana Turun ammattikorkeakoulun järjestämiin tapaamisiin ja seminaareihin opintosuunnitelman mukaisesti vuonna 2019 ja keväällä 2020. Keväällä 2020 aloitimme ryhmähaastattelun litteroinnin, sekä tutkimustulosten analysoinnin. Tutkimustulosten analysoinnin jälkeen aloimme pohtimaan tutkimustulosten vaikuttavuutta ja tulosten mahdollista hyödyntämistä tulevaisuudessa. Opinnäytetyömme valmistui maaliskuussa 2020 ja palautimme opinnäytetyön ohjaavalle opettajalle arvioitavaksi 12.3.2020. Osallistuimme kypsyysnäytteeseen 18.3.2020. Tutkimustulosten raportointi ja opinnäytetyön esittäminen tapahtui 19.3.2020. Kokonaisuudessaan opinnäytetyöprosessi kesti noin 12 kuukautta.

4.3 Tutkimusmenetelmä

Tutkimuksemme on kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus. Kvalitatiivinen tutkimus pyrkii vastaamaan kysymykseen; Mistä on kyse? Kvalitatiivinen tutkimus mahdollistaa kokonaisvaltaisen tiedon hankinnan mahdollisimman luonnollisissa tosielämän tilanteissa. Jotta kysymykseen voidaan vastata, on tutkimukseen käytettävä ihmistä työvälineenä, että haluttu kuvaava ja selittävä aineisto saadaan kerättyä. (Hirsjärvi yms. 2009, 164; Kananen 2014, 16-18.)

Aineistonkeruumenetelmänä käytimme puolistrukturoitua haastattelua eli teemahaastattelua, jonka toteutimme ryhmähaastatteluna. Vaikkakin haastattelu toimii kvalitatiivisissa

tutkimuksissa päämenetelmänä, valitsimme kyseisen menetelmän juuri tähän tutkimukseen sen joustavuuden takia. On tärkeä saada haastateltavilta selventäviä vastauksia ja myös mahdollisesti laajempia vastauksia, kuin itse haastattelijana edes osaamme odottaa. Lisäksi menetelmän valintaan vaikutti tutkimusaiheemme laaja-alaisuus, jolloin myös vastausten odotetaan olevan hyvin moninaisia. (Hirsjärvi yms. 2009, 204-205.)

Ryhmähaastattelu toteutui tutkimuksessamme siten, että haastattelemamme ryhmä koostui ennalta valituista alan ammattilaisista ja haastateltavat olivat tietoisia haastattelumme tavoitteista. Ryhmähaastattelussa haastateltavat voivat kannustaa toisiaan muistamaan asioita ja auttaa ryhmän jäseniä palauttamaan asioita toistensa mieleen (Hirsjärvi & Hurme 2000, 61-63; Eskola & Suoranta 1998). Ajatuksenamme oli, että lastensuojelun sijaishuollon sosiaaliohjaajat toimivat tiiminä vanhempien tukemiseksi, joten koimme ryhmähaastattelun olevan tehokkain haastattelumuoto. Tutkimuksemme kannalta oli tärkeää saada haastattelut toteutumaan mahdollisimman nopeasti, joten myös tässä kohtaa ryhmähaastattelu nousi parhaaksi vaihtoehdoksi, koska ryhmähaastattelun etuna on juuri tiedon nopea saavuttaminen usealta haastateltavalta samanaikaisesti (Hirsjärvi & Hurme 2001, 63).

Teemallisella ryhmähaastattelulla pyrimme painottamaan huomion täsmennettyjen kysymysten sijasta vapaaseen keskusteluun asettamiemme teemojen rajoissa (Hirsjärvi & Hurme 2001, 47-48). Teemahaastattelun nähdään sijoittuvan lomakehaastattelun ja avoimen haastattelun välimaastoon. Teemahaastattelu on kuitenkin avointa haastattelua strukturoidumpi, koska haastattelun avulla selvitettävät asiat on jaettu ennalta erilaisiin teemoihin. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.)

Tämän tutkimuksen toimeksiantajana toimi Turun ammattikorkeakoulu, joka antoi meille valmiiksi haastateltavat. Olimme itse yhteydessä puhelimitse työelämäkumppaniimme Turun kaupungin lastensuojelun sijaishuoltoon. Ryhmähaastatteluun osallistuivat kolme Turun kaupungin lastensuojelun sijaishuollon sosiaaliohjaajaa, jotka ovat koulutukseltaan sosionomeja (AMK). Tutkimusaineisto on kerätty tekemällä ryhmähaastattelu yhdelle kolmen hengen ryhmälle. Tavoitteenamme oli toimeksiannon perusteella haastatella neljää työntekijää, mutta haastatteluun pääsi osallistumaan vain kolme työntekijää.

Tutkimustulosten esittelyssä emme tässä opinnäytetyössä käytä haastateltavista henkilötunnisteita, koska kaikki kolme haastateltavaa toimivat samalla koulutuksella, samassa työpaikassa ja samoilla työtehtävillä. Ryhmähaastatteluna järjestetty teemahaastattelu oli vapaamuotoista keskustelua, jossa haastateltavat myötäilivät ja täydensivät toisiaan,

jonka vuoksi koemme henkilötunnusteiden käytön tarpeettomaksi. Koemme, että tässä tutkimuksessa ei ole niinkään tärkeää se, kuka haastateltavista sanoi mitäkin, vaan se, millainen kokonaiskuva vanhempien tukemisesta haastateltavien kertomasta syntyi. Haastateltavilla oli hyvin samanlainen näkemys vanhempien tukemisesta ja työstä sosiaaliohjaajana, joten henkilötunnusteita ei tarvita erottamaan haastateltavien eriäviä mielipiteitä toisistaan. Suojaamme tällä tavoin myös haastateltavien ja heidän asiakkaidensa henkilöllisyyttä, sillä haastateltavat kertoivat työstään paljon eri-alaisten asiakastilanteiden ja -esimerkkien kautta. Jättämällä henkilötunnusteet pois, varmistamme, ettei kukaan haastateltavista yhdisty juuri tiettyihin asiakastilanteiden kuvauksiin, joista työntekijän tai asiakkaan voisi tunnistaa.

4.4 Tutkimusaineiston analyysi

Alkuperäisen suunnitelman ja toimeksiannon mukaan tutkimusaineistomme perusjoukko olisi koostunut lastensuojelun sijaishuollon neljästä työntekijästä. Tutkimuksen lopulliseksi otannaksi päätyi kuitenkin vain kolme työntekijää. Koska otantamme muodostui lastensuojelun sijaishuollon kolmesta työntekijästä, jotka tukevat perheisiin sijoitettujen lasten vanhempia, eivät tutkimuksen tulokset ole yleistettävissä koskemaan kaikkia vanhempien tukemisen kanssa työskenteleviä ammattilaisia. Tutkimustuloksemme voidaan kuitenkin yleistää koskemaan lastensuojelun sijaishuollon työntekijöiden näkökulmaa perheisiin sijoitettujen lasten vanhempien tukemiseen liittyen, koska haastateltavien oli tarkoitus edustaa yksikön kaikkia viittä sosiaaliohjaajaa. Vaikka otantamme jäi alkupeleistä toimeksiantoa pienemmäksi, olemme tyytyväisiä haastateltavien määrään. Haastattelun järjestäminen oli haastavaa lastensuojelun sijaishuollon työntekijöiden kiireisten aikataulujen vuoksi, joten koemme lopullisen otannan olleen tilanteeseen nähden onnistunut. Toimeksiantomme luonteen vuoksi tutkimuksemme ei sisällä mitään varsinaista tutkimusasetelmaa.

Alkuperäisen opinnäytetyön tutkimussuunnitelman mukaan tutkimusmenetelmämme olisi ollut teemallisten yksilö- ja ryhmähaastatteluiden yhdistelmä. Tutkimusmenetelmäksi valikoitui haastattelu, koska se oli nimetty toimeksiantoon. Ajatus alkuperäisen tutkimusmenetelmävalinnan takana oli se, että yksilöhaastatteluissa olisimme saattaneet päästä lähemmäs kunkin työntekijän omia asiakastapauksia. Ryhmähaastattelu olisi ikään kuin täydentänyt yksilöhaastatteluissa saatua tutkimustietoa. Aiemmin mainittujen

yhteydenotto-ongelmien ja haastateltavien kiireisten aikataulujen takia päädyimme toteuttamaan vain yhden teemallisen ryhmähaastattelun kaikille kolmelle haastateltavalle samaan aikaan.

Koska tutkimusmenetelmämme oli ryhmähaastattelu, tutkimustuloksemme ovat kvalitatiivisia. Tutkimusaineistomme on suullisesti kerrottua kokemusperäistä tietoa. Tutkimusaineiston optimoimiseksi pyrimme haastattelun aikana esittämään lisäkysymyksiä, jos haastateltavien vastaukset jäivät lyhyiksi tai epäselviksi.

Aineisto on analysoitu yhden ryhmähaastattelun perusteella saadusta suullisesta tiedosta, jota tukevat muistiinpanot ja haastattelun nauhoitus. Aineiston analysoinnissa käytämme teemoittelua, jonka avulla etenimme valittujen teemojen lähempään tarkasteluun tutkimusaineistoon perustuen. Teemoittelu kuuluu laadullisen aineiston analyysin perusmenetelmiin. Teemoittelussa aineistosta pyritään löytämään tutkimuksen kannalta keskeiset aihepiiriteli teemat. (Jyväskylän yliopisto 2016.) Koska tutkimusmenetelmämme valikoitui teemaryhmähaastattelu, oli teemoittelu aineiston analyysimenetelmäksi luonnollinen valinta. Teemahaastattelurunkoa apuna käyttäen ja tutkimuskysymyksiimme peilaten jaoin tutkimusaineiston viiteen erilaiseen teemaan; 1) Työskentely vanhempien tukemiseksi 2) Käytössä olevat työmenetelmät 3) Työn tavoitteet ja vaikuttavuus 4) Työn kehittämistarpeet 5) Vanhempien näkemys tuen saannista työntekijöiden sanoittamana. Koemme onnistuneemme aineiston analysoinnissa hyvin, koska tutkimuksen aineisto keskustelee tutkimuskysymysten ja opinnäytetyön teoriapohjan kanssa.

5 OPINNÄYTETYÖN TUTKIMUKSEN TULOKSET

5.1 Työskentely vanhempien tukemiseksi

Turun kaupungin sijaishuollon työntekijät työskentelevät pääosin vain sijaisperheeseen sijoitetun lapsen vanhempien tukemiseksi. Laitokseen sijoitettujen lasten vanhemmat puolestaan saavat tuen lastensuojelulaitoksen ohjaajilta. Haastateltavat kertoivat, että heidän osaamistaan tarvitaan siinä kohtaa, kun lapsi siirtyy avohuollosta sijaishuoltoon. Olemassa on prosessi, jonka tarkoituksena olisi, että he pääsisivät työskentelyyn mukaan vanhempien kanssa jo avohuollossa, mutta tällä hetkellä se ei ole mahdollista.

Haastattelussa työntekijät kertoivat työskentelytavan olevan kehittymässä tiimi- sekä systeemiseen malliin, jolla pyritään näkemään tilanteet kokonaisvaltaisesti sekä hyödyntäen järjestelmän moninaisia vuorovaikutussuhteita, jotta vanhempi, lapsi sekä sijaisvanhempi saisivat vielä laadukkaampaa palvelua.

Vanhemmille nimetään pääasiassa yksi ohjaaja, joka työskentelee vanhemman tukemiseksi yhdessä sosiaalityöntekijän kanssa. Haastateltavat työntekijät kuvasivat asiakasprosessin koostuvan aina asiakkaan omista tarpeista, jotka määrittävät työskentelyn suunnan. Asiakasprosessin loppumisen he kuvasivat päättyvän viimeistään silloin, kun lapsi täyttää 18-vuotta ja siirtyy jälkihuoltoon tai muutoin heti, mikäli huostaanotto päättyy. Haastattelussa ilmeni, että työn tavoitteena on, että työskentely vanhempien kanssa kestäisi kuusi kuukautta, mutta harvemmin työskentely päättyy vielä silloin.

”Yhden perheen kanssa aloitin työskentelyn kaksi ja puoli vuotta sitten ja edelleen tavataan säännöllisesti.”

Työntekijöiden päivät koostuvat vanhempien keskusteluohjauksesta, asiakassuunnitelmatapaamisista, tuetuista- sekä vahvasti tuetuista tapaamisista, palveluohjauksesta, vanhempien verkostojen kanssa käytävistä keskusteluista sekä palaverista, mikäli vanhempi itse niin toivoo, sekä myös hyvin paljon kuuntelemisesta ja läsnäolosta. Lisäksi vanhempien tukeminen tapahtuu niin puhelinpäivystyksen merkeissä, kuin erilaisten maksujen laittamisella maksuun. Maksuilla tarkoitetaan esimerkiksi ruokarahan maksamista vanhemmalle, jotta tuetaan taloudellisesti vanhemman mahdollisuutta ottaa lapsi luokseen viikonlopuksi.

Haastattelussa olimme kiinnostuneita siitä, mitä työntekijät tarkoittavat tukemisella konkreettisesti. Työntekijät kuvasivat sen olevan hyvin yksilöllistä, koska huostaanoton syyt, sen ennakoitavuus, sijoitusmuoto sekä moni muu tekijä vaikuttavat vanhemman tarvitsemaan tukeen. Työntekijät kertoivat tuen tarjoamisen muodoksi, että vanhempi saa purkaa kokemuksensa ja olonsa heille, jotta vanhemmat saavat kokemuksen olevansa tärkeitä ja kokemuksen siitä, että he eivät jää asian kanssa yksin. Kriisivaiheiden aikainen tukeminen sekä kannattelemineen kriisin yli, kuuluu vahvasti lastensuojelun sijaishuollon työntekijöiden työnkuvaan. Työ sisältää lisäksi vanhempien palveluohjausta, vanhojen verkostojen tukemista sekä kannustamista uusiin verkostoihin. Huostaanottopäätöksen jälkeen työntekijöiden tehtävään kuuluu myös käsitellä vanhempien kanssa, että mitä huostaanotto tarkoittaa, mitä oikeuksia vanhemmilla edelleen on sekä mitkä asiat edelleen ovat vanhemman vastuulla. Lisäksi käydään läpi huostaanottoon johtaneet syyt, sekä ne asiat, joilla huostaanottoon voidaan vaikuttaa ja mitä tulisi tapahtua ja tehdä, jotta huostaanoton olisi mahdollista purkautua.

Haastattelussa olimme kiinnostuneita ohjaajien käyttämistä menetelmistä työskentelemissä vanhempien kanssa. Lähtökohtaisesti tavoitteena olisi toteuttaa jokaiselle vanhemmalle vanhemmuussuunnitelma, mutta tällä hetkellä sitä ei resurssisyydestä pystytä toteuttamaan, ellei se nähdä erittäin oleellisena osana tukea, kuten esimerkiksi kotiuttamisprosessissa. Menetelmien käytön esimerkkejä kysyttäessä he listasivat muun muassa elämänjanan, verkostokartan, vanhemmuuden roolikartan sekä erilaiset tunnekortit. Menetelmäksi työntekijät kuvasivat myös VOIKUKKIA -verkostoryhmän, joka järjestetään strukturoidusti juuri huostaanotettujen lasten vanhemmille.

Huostaanotetun lapsen vanhemmat voivat haastateltavien mukaan saada tukea heidän lisäksi myös päihde- tai aikuissosiaalipuolelta riippuen vanhemman omista tarpeista. Moniammatillista yhteistyötä vanhempien tukemiseksi tehdään haastateltavien kertoman mukaan muun muassa koulujen sekä päiväkotien kanssa, psykiatrisen poliklinikan, aikuissosiaalityön, asumisneuvojan, Sininauhan, TE-toimiston, korvaushoidon, oikeusaputoimiston sekä palveluohjauksen kanssa. Moniammatillisen yhteistyön kumppanitkin määrittävät yksilökohtaisesti asiakkaan omista tarpeista.

5.2 Työn tavoitteet ja vaikuttavuus

Lastensuojelulaki määrittää huostaanoton olevan aina väliaikainen ratkaisu ja jälleenyhdistämisen olevan tavoitteena. Haastattelussa työntekijät kuvasivat tavoitteiden vanhempien kanssa olevan kuitenkin konkreettisempia, kuten saada lapsi viikonlopuksi kotiin, vaikka työskentelyn perimmäisenä tavoitteena onkin jälleenyhdistämisen periaate. Työntekijät kertoivat, ettei jälleenyhdistämisestä välttämättä edes vanhempien kanssa puhuta, vaan keskustellaan siitä, mikä on konkreettisesti mahdollista. Työntekijät eivät halua herättää vanhemmissa turhia toiveita, jos jälleenyhdistämistä ei nähdä mahdollisena.

Kysyessämme vanhempien omista tavoitteista, haastateltavat kuvasivat osan vanhemmista kokevan hyvän yhteyden sijaisperheeseen ja lapseen riittävän, koska vanhempi ymmärtää, ettei jälleenyhdistäminen ole realistinen tavoite.

”Vanhempien haaveena voi olla, että viiden vuoden päästä lapsi pääsisi kotiin yöksi.”

Ihanteellisimmassa tilanteessa haastateltavien mukaan toimisi jaettu vanhemmuus sijaisvanhempien sekä vanhempien välillä, missä päävastuu olisi kuitenkin sijaisvanhemmilla. Haastattelussa kuitenkin ilmeni, ettei jaettu vanhemmuus ole joka tilanteessa kuitenkaan mahdollinen, mikäli vanhempi esimerkiksi kärsii päihderiippuvuudesta.

Turun kaupungin lastensuojelun sijaishuollon työntekijät kertoivat haastattelussa tekevänsä työtä ensisijaisesti vain biologisten vanhempien kanssa, mutta koska kyse on huostassapidon aikaisesta työskentelystä, ei lasta tai sijaisvanhempia voi täysin sivuuttaa. Kuitenkaan haastateltavien työnkuvaan ei kuulu esimerkiksi vanhemman ja lapsen välisen vuorovaikutuksen tukeminen.

”Jos tuetussa tapaamisessa huomataan jotain sopimatonta vanhemman osalta, voidaan täten peilata työskentelyä lapseen.”

Vaikuttavuudesta puhuttaessa haastateltavat nostivat esille vanhemman hyvinvoinnin heijastumisen lapsessa itsessään. Lapselle on tärkeä tietää, että vanhempia autetaan ja he saavat tarvitsemaansa tukea ja apua omaan tilanteeseensa.

Kysyimme haastateltavilta työn yhteiskunnallisesta merkityksestä. Työntekijät kuvasivat sen olevan yhteiskunnallisesti merkittävää, kun parhaimmassa tapauksessa asiakas välttyy aggressiiviselta vihan purkamiselta, kun pääsee purkamaan turhautumistaan ja

vihaansa ammattilaisille verbaalisesti. Lisäksi yhteiskunnallisesti merkittävää on, kun he saavat päihderiippuvaisen kannustettua ja tuettua hoidon- ja avunpiiriin, jolloin yhteiskunnassamme on taas yksi päihteetön, mahdollisesti työssäkäyvä aikuinen enemmän.

5.3 Työn kehittämistarpeet

Turun kaupungin lastensuojelun sijaishuollon työntekijät nostivat suureksi kehittämiskohdeksi työntekijöiden resurssipulan. Työntekijöitä ei yksinkertaisesti ole riittävästi, jotta pystyttäisiin vastaamaan jokaisen asiakkaan tarpeisiin heidän tarvitsemallaan tavalla ja ennen kaikkea ajalla. Työntekijöiden puutteen ja suuren vaihtuvuuden, sekä kiireen vuoksi työntekijät eivät pysty toteuttamaan työtään niin suunnitelmallisesti kuin itse haluaisivat ja asiakkaat tarvitsisivat. Työn dokumentointi tuotti haastateltavien mukaan ongelmia, koska työn kirjaamiseen jäävä aika koettiin liian vähäiseksi. Esimerkiksi vanhemmille tarkoitetun asiakassuunnitelman laatimiselle yhdessä asiakkaan kanssa oli vain harvoin tarpeeksi aikaa. Haastateltavat kuvasivat, että tuen tarjoaminen ei kohtaa kysyntää, sillä asiakkaalle voidaan joutua tarjoamaan 45 minuutin aikaa kolmen viikon päästä, vaikka tuen tarve olisi huomattavasti kiireellisempi.

Haastateltavat kertoivat, että asiakkaita on myös priorisoitava ja mikäli useampi on akuutissa kriisissä, jäävät muut helposti vähemmälle huomiolle. Akuutilla kriisillä haastateltavat kuvailivat tilannetta, missä esimerkiksi asiakas soittaa ja kertoo ulosottomiehen olevan ovella ja asunnosta on oltava ulkona tunnin kuluttua. Tällöin tähän on tartuttava ja pyrittävä selvittämään tilanne, joka tällöin saa muut aikataulut sekaisin ja mahdollisesti jonkun muun vanhemman jäämään ilman tämän hetkistä tukea. On myös tilanteita, jolloin itsetuhoinen vanhempi soittaa ja uhkaa tappaa itsensä, jolloin työntekijän on priorisoitava kaikki voimavarat selvittämään vanhemman kanssa tilanne, jotta hänet saadaan pidettyä kunnossa. Tällöin saatetaan joutua perumaan jo sovittuja aikoja muiden asiakkaiden kanssa, jolloin aika on pois jonkun toisen vanhemman tukemisesta.

5.4 Vanhempien näkemys tuen saannista työntekijöiden sanoittamana

Tutkimuksemme osalta olimme kiinnostuneita vanhempien kokemuksista tuen saavutettavuudesta sekä laadusta. Koska tämän opinnäytetyön tutkimuksen haastateltavat olivat Turun kaupungin lastensuojelun sijaishuollon työntekijöitä, emme saaneet palautteita

itse vanhemmilta. Teemahaastattelun aikana haastateltavat työntekijät kertoivat palautteista, joita olivat asiakkaana olleilta vanhemmilta saaneet.

Kysyimme haastateltavilta, millaiset mahdollisuudet asiakkailla eli vanhemmilla on palautteen antamiselle. Haastattelussa kävi ilmi, että asiakkaat voivat halutessaan antaa palautetta koko Turun kaupungin hyvinvointitoimialaa koskien, mutta mitään suurempaa palautteenkeräämismahdollisuutta ei haastateltavien mukaan ollut. Työntekijöiden saamat palautteet ovat siis pääosin suullisia, spontaaneja palautteita vanhemmilta erilaisissa tukemisen vaiheissa ja tilanteissa.

Vanhempien antamissa palautteissa nousi esille vahvasti työntekijöiden kiireellisyys ja ajanpuute. Asiakkaat ovat tyytyväisiä saamaansa palveluun ja tukeen, mutta työskentelyn toivottaisiin olevan intensiivisempää. Ympyrä ikään kuin sulkeutuu, kun palaamme taas resurssipulaan, joka kiteyttää lastensuojelun työkentän kokonaisuudessaankin tänä päivänä.

Vanhemmat olivat kuitenkin haastateltavien mukaan erityisen tyytyväisiä huostaanotto päätöksen jälkeiseen tukeen, jolloin vanhempi saa tukea käsitellä huostaanottopäätöstä seuraavia muutoksia ja siihen liittyviä itseään mietityttäviä asioita yhdessä ammattilaisen kanssa.

6 JOHTOPÄÄTÖKSET JA ARVIOINTI

6.1 Johtopäätökset

Opinnäytetyön tutkimustulosten perusteella sijoitettujen lasten vanhempien saama tuki jakautuu Turussa pääasiallisesti niin, että lastensuojelun sijaishuollon sosiaaliohjaajat tukevat sijaisperheisiin sijoitettujen lasten vanhempia ja lastensuojelulaitosten työntekijät ovat vastuussa laitoksiin sijoitettujen lasten vanhempien tukemisesta. Turussa lastensuojelun sijaishuollon sosiaaliohjaajien pääasiallinen työtehtävä on vanhempien tukeminen. Lastensuojelulaitosten työntekijöiden pääasiallinen työtehtävä on puolestaan lapsen sijaishuollon toteuttaminen. Tällöin vanhemmat ovat eriarvoisessa asemassa tuen saamiseen ja työntekijöiden resursseihin liittyen. Tutkimustulosten perusteella voidaan todeta, ettei vanhempien tukemiselle ole olemassa yleispäteviä ohjeistuksia tai seuranta, jolloin vanhempien tukemisen toteuttaminen jää usein vanhemmalle nimetyn yksittäisen työntekijän varaan.

Tutkimustulosten perusteella voidaan tehdä päätelmä, että vanhempien tukeminen on hyvin yksilöllistä ja asiakkaan tilanteesta riippuvaista. Vanhempien tukemisessa on suurta vaihtelua muun muassa asiakasprosessien pituudessa ja prosessin etenemisessä, tavoitteiden asettamisessa, sekä menetelmien ja työtapojen käytössä. Tutkimustulosten perusteella vanhempien tukemiselle ei ole määritelty minkäänlaisia vähimmäisvaatimuksia, joiden avulla turvattaisiin palvelun saavutettavuus ja tasalaatuisuus kaikille asiakkaille.

Haastateltavat nimesivät työn kehittämistarpeiksi muun muassa sen, ettei kaikille asiakkaille ole tarpeeksi aikaa. Tutkimustulosten perusteella voidaan todeta, että resursseja vanhempien tukemiseen tulisi lisätä, jotta yhdelle työntekijälle ei kerääntyisi liikaa asiakkaita. Kiire aiheuttaa sen, ettei työtä ehditä suunnittelemaan tarpeeksi hyvin ja se taas näkyy työn vaikuttavuudessa. Tutkimustulosten mukaan ongelmana on myös se, että osa vanhemmista jää ikään kuin taka-alalle silloin kun jonkun asiakkaan tilanne kärjistyy. Tällöin yhden vanhemman tilanne saattaa vaatia työntekijältä välitöntä yhteydenottoa ja tukemista. Akuutissa kriisissä olevat vanhemmat saattavat viedä työntekijältä niin paljon resursseja, ettei muiden asiakkaana olevien vanhempien tukemiseen jää aikaa.

Tutkimustulosten perusteella vanhemmat ovat pääosin tyytyväisiä saamaansa tukeen. Tutkimustulosten pohjalta heräsi kuitenkin kysymys; miksi vanhemmilta ei kerätä palautetta esimerkiksi asiakasprosessin alussa ja lopussa? Voidaanko olettaa vanhempien olevan tyytyväisiä saamaansa tukeen ja palveluun, jos palautetta ei varsinaisesti ole kerätty? Tällä hetkellä asiakkaiden tyytyväisyyttä mitataan yksittäisten asiakkaiden antamalla spontaaneilla suullisilla palautteilla. Koska palautteet ovat vain yksittäisiltä asiakailta, ei vanhempien antamaa palautetta saamastaan tuesta voida yleistää koskemaan kaikkia vanhempia.

6.2 Tutkimustulosten eettisyys ja luotettavuus

Kvalitatiivisen eli laadullisen tutkimuksen validiteettia ja reliabiliteettia ei voida arvioida samalla tavoin kuin kvantitatiivisessa eli määrällisessä tutkimuksessa (Eskola & Suoranta 2000, 208-222). Irving Seidmanin (2006, 36) mukaan Lincoln & Cuba (1985) olivat sitä mieltä, että laadullisen ja määrällisen tutkimuksen filosofiset lähtökohdat poikkeavat niin paljon toisistaan, ettei samoja arvioinnin kriteerejä voida käyttää molempiin tutkimuksiin.

Eettisyyden yksi ehto on se, että tehty tutkimus on uskottava. Tutkijan tehtävä on perustella tutkimustietonsa uskottavasti siten, ettei se loukkaa tutkimuksen kohteena olevien ihmisten yksityisyydensuojaa. Tutkittavan yksityisyydensuojaa voi vaalia esimerkiksi peitenimiä käyttämällä tai jättämällä nimen kokonaan mainitsematta. Tutkijan on tärkeää suojata myös tutkimuksessa mahdollisesti esille nousseiden kolmansien osapuolien henkilöllisyys. Tutkija tulkitsee tutkimusaineistoaan aina omien eettisten näkökulmiensa kautta. Tutkijan ja tutkittavien välillä tulee olla kunnioitusta ja luottamusta. Tutkijan on tärkeää toimia yhteisymmärryksessä haastateltavan kanssa ja varmistaa, että tutkittava näkee asian samalla tavalla kuin tutkija itse. (Suomen kotiseutuliitto 2020.)

Tutkimustuloksia analysoidessa huomasimme, että tutkimustuloksemme olivat samansuuntaisia tietoperustaamme valikoituneen viitekehysten kanssa. Erityisesti tutkimustieto liittyen vanhemmuuden tukemisessa käytettäviin työmenetelmiin ja työn kehittämiskohteisiin olivat teoreettisen tietoperustan ja tutkimustulosten kohdalla hyvin samankaltaisia.

Toteutimme tutkimuksen kunnioittaen haastateltavien itsemääräämisoikeutta. Ryhmähaastatteluun osallistuminen perustui vapaaehtoisuuteen ja haastattelusta sai poistua

halutessaan. Käsitelimme haastattelusta saatuja tutkimustietoja huolellisesti työntekijöiden ja heidän asiakkaidensa yksityisyydensuojan takaamiseksi.

Alkuperäisen suunnitelman mukaan haastattelutila olisi ollut erillinen neuvotteluhuone, jossa häiriötekijöitä olisi mahdollisimman vähän. Ryhmähaastattelu toteutui lopulta lastensuojelun sijaishuollon työntekijöiden toimistossa. Lopullinen haastattelutila oli ongelmallinen, koska toimistotilaan asettautuminen oli haastavaa ja haastateltavat jäivät välillä tietokoneiden taakse piiloon. Ihanteellisempi tila ryhmähaastattelulla olisi ollut sellainen, jossa olisimme päässeet asettumaan lähemmäs haastateltavia yhteisen pöydän ääreen. Varsinainen haastattelutilanne sujui kuitenkin hyvin haastavasta tilalinnasta huolimatta. Koemme, että vaikka haastattelutila ei ollut paras mahdollinen, ei tila kuitenkaan vaikuttanut suuresti haastateltavien vastauksiin tai tutkimustulosten laatuun.

Pohdimme haastattelutilanteen jälkeen, että haastateltavia olisi voinut pyytää tutustumaan haastattelurunkoon ennen varsinaista haastattelua. Lähetimme haastattelurungon sähköpostitse yhdelle haastateltavista, mutta olisimme voineet vielä erikseen pyytää tutustumaan siihen. Jos haastateltavat olisivat tutustuneet haastattelurunkoon ennen varsinaista haastattelua, olisi tutkimusaineisto voinut olla nykyistä laajempi kun haastateltavat olisivat voineet miettiä vastauksiaan etukäteen. Olemme kuitenkin tyytyväisiä teemaryhmähaastattelun toteutukseen, sillä teemallinen ryhmähaastattelu tutkimusmenetelmänä tarjosi haastateltaville aikaa pohtia vastauksiaan sillä aikaa kun joku toinen haastateltava puhui.

Hyviin tieteellisiin käytäntöihin kuuluu huolellisuuden, tarkkuuden ja rehellisyyden noudattaminen itse tutkimustyötä tehdessä, tutkimuksen tulosten tallentamisessa, sekä tulosten arvioinnissa ja esittämisessä. Tutkimuslupien tulee aina tutkimusta tehdessä olla kunnossa. Sekä tiedonhankintatapojen, että tutkimus- ja arviointimenetelmien tulee olla eettisesti kestäviä. Tutkimusta tehdessä toisten henkilöiden ja tutkijoiden tekemää työtä tulee kunnioittaa käyttäen asianmukaisia viittauksia heidän julkaisuihinsa. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta n.d.)

Olemme työskennelleet koko opinnäytetyön prosessin ajan suunnitelmallisesti ja eettisiä periaatteita kunnioittaen. Laadimme ennalta opinnäytetyöprosessia varten aikataulullisen rungon, jonka mukaan etenimme opinnäytetyön prosessissa. Tämä auttoi meitä etenemään suunnitelmallisesti tutkimusprosessin aikana. Prosessin alussa haimme tutkimuslupaa ja etenimme tutkimuksessamme luvanvaraisesti ja huolellisesti noudattaen ennalta laadittua aikataulu- ja tehtävärunkoa. Pohdimme koko opinnäytetyön prosessin

ajan tekemiemme valintojen vaikutusta tutkimukseen ja sen tuloksiin, sekä eettisten periaatteiden toteutumiseen. Opinnäytetyössä olevaan aiempaan tutkimustietoon olemme viitanneet asianmukaisesti kunnioittaen aikaisemman kirjoittajan työtä.

6.3 Tutkimustulosten hyödyntäminen tulevaisuudessa

Opinnäytetyömme tutkimustulosten myötä esille nousi tarve laajemmalle lapsen huostaanoton jälkeiselle vanhemmuuden tukemiselle. Tutkimustulosten perusteella vanhemmuuden tukeminen on vielä kovin järjestäytymätöntä, eikä työn tuloksia tarkastella kovinkaan laajasti. Vanhemmuuden tukemiseen tulisi tulevaisuudessa sijoittaa enemmän resursseja. Tutkimustulosten perusteella tarvitaan nykyistä enemmän työntekijöitä tekemään vanhemmuuden tukemista, mutta myös työn suunnitelmallisuuteen ja valvontaan tulisi kiinnittää enemmän huomiota, jotta palvelua voidaan parantaa. Tutkimustulostemme mukaan vanhemmilla ei ole selkeää väylää antaa palautetta saamastaan palvelusta. Tämän opinnäytetyön tulosten pohjalta tulevaisuudessa voitaisiin kehittää jonkinlainen palautesysteemi, jonka avulla saadaan Turun lastensuojelun sijaishuollon asiakkaiden ääni ja tarpeet näkyviksi nykyistä paremmin. Tällöin toimintaa voidaan kehittää vanhempien tarpeita paremmin vastaavaksi, jolloin myös palvelun vaikuttavuus kasvaisi.

Tutkimustulostemme perusteella ajatteleimme, että tulevaisuuden kehittämiskohteena olisi myös se, että vanhemmuuden tukemiseen kehitettäisiin yhtenäisempi linja, jolloin vanhemmat eivät olisi ainoastaan sen varassa, miten yksittäinen työntekijä toimii vanhemmuuden tukijana. Vanhemmuuden tukemiseen tulisi kehittää uudenlaisia työmenetelmiä, jotka ovat varta vasten suunniteltu vanhempien tukemiseen lapsen huostaanoton jälkeen. Työn suunnitteluun, tarkoituksenmukaisuuteen, toteutukseen ja tulosten tarkasteluun tulisi alkaa kiinnittää aiempaa enemmän huomiota, jotta varmistetaan asiakkaille mahdollisimman hyvä palvelun laatu. Tutkimustuloksista kävi ilmi, että ne vanhemmat, jotka eivät halua ottaa apua ja tukea vastaan, jäivät täysin tuen ulkopuolelle. Toinen tulevaisuuden kehityskohde voisi olla sen pohtiminen, miten vanhemmat motivoitaisiin ottamaan tukea vastaan. Tuen tarjoamisen ei myöskään pitäisi loppua yhteen kertaan, vaan tukea tulisi tarjota säännöllisin väliajoin uudestaan, koska asiakas saattaa muuttaa mielensä. Juuri ne vanhemmat, jotka eivät halua ottaa tukea vastaan, ovat usein niitä asiakkaita, jotka tukea eniten tarvitsisivat. Jonkinlainen etsivä vanhemmuustyö voisi olla vastaus tähän kysymykseen.

6.4 Ammatillinen kasvu ja kehitys opinnäytetyöprosessin aikana

Pohdimme ammatillista kasvua ja kehitystä erityisesti Innokylän (2016) sosiaalialan ammattikorkeakoulutuksen kompetensseihin peilaten. Opinnäytetyöprosessin aikana koemme, että erityisesti tutkimuksellinen kehittämisosaaminen on vahvistunut ja sen sisältö on selkiytynyt tutkimuksellisen opinnäytetyöprosessin edetessä. Opinnäytetyötä tehdessä toimimme Talentian (2017) laatimien sosiaalialan ammattieettisten-, sekä tutkimuseettisten ohjeiden mukaisesti. Opinnäytetyön toteuttaminen parityöskentelynä valmisti meitä tulevaan työelämään ryhmätyötaitojen, sekä työelämälähtöisen työskentelyn kehittämisen kautta. Opinnäytetyön tekeminen valmensi meitä myös tiedon etsimiseen ja käyttämiseen, itsereflektointiin, sekä kriittiseen ajatteluun.

Koska opinnäytetyön toimeksianto oli haastatella neljää lastensuojelun sijaishuollon työntekijää, toimimme asiakastyön osaamista esille etenkin opinnäytetyön tietoperustassa, johon nostimme esille asiakkaiden näkemyksiä vanhempien tukemisesta. Opinnäytetyön aikana tutustuimme pääasiallisesti lastensuojeluasiakkuuden takana oleviin palveluihin ja koemme, että opinnäytetyön tekeminen kehitti palvelujärjestelmäosaamistamme, sekä palvelujärjestelmän hahmottamista. Opinnäytetyöprosessin aikana kehityimme myös tutkijoina, koska jouduimme soveltamaan tutkimusmenetelmää, sekä tiedonkeruutapaa tutkimusprosessin aikana tasapainotellen toimeksiannon ja kumppanuuslähtöisen työelämäkontaktin välillä.

Opinnäytetyön aikana tehty asioiden priorisointi ja aikatauluttaminen tuki ammatillista kasvuamme tutkimusprosessin aikana. Se, että otimme vastuuta tutkimusprosessin suunnitelman mukaisesta etenemisestä, opetti vastuullisuutta ja asioiden laittamista tärkeysjärjestykseen. Tutkimusprosessi, etenkin tietoperustan kirjoittaminen ja haastattelun toteuttaminen, laajensi tietouttamme ja näkemystämme lastensuojelusta ja vanhempien tukemisesta. Tutkimusprosessi antoi tietoa, jonka avulla pystymme aiempaa laajemmin yhteiskuntakriittiseen ajatteluun. Pystymme myös aiempaa paremmin näkemään ja nimeämään lastensuojelu- ja aikuissosiaalityön kehittämiskohtia.

LÄHTEET

Cullberg, J. 1975 & 1980. Kris och utveckling. Tasapainon järkkyyssä – psykoanalyttinen ja sosiaalipsykiatrinen tutkielma. Suomentanut: Mirja Rutanen. Keuruu 1991: Kustannusosakeyhtiö Otavan painolaitokset.

Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino. Viitattu 3.2.2020. <https://vastapaino.fi/sivu/tuote/johdatus-laadulliseen-tutkimukseen/2370458>

Eskola, J. & Suoranta, J. 2000. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere. Vastapaino.

Forsell, M.; Kuoppala, T. & Säkkinen, S. Lastensuojelu 2018. Viitattu 7.10.2019. Osoitteessa: <https://www.slideshare.net/THLfi/lastensuojelu-2018-tilasto>

Gerring, C.E.; Kemp, S.P. & Marcenko, M.O. 2008. The Connections Project: A Relational Approach to Engaging Birth Parents in Visitation. Child welfare league of America. Vol. 87.

Heino, T.; Hyry, S.; Ikäheimo, S.; Kuronen, M. & Rajala, R. 2016. Lasten kodin ulkopuolelle sijoittaminen syyt, taustat, palvelut ja kustannukset. HuosTa-hankkeen (2014-2015) päätulokset. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Tampere: Juvenes Print – Suomen yliopistopaino Oy. Osoitteessa: https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/130536/URN_ISBN_978-952-302-644-5.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Hiitola, J. & Heinonen, H. 2009. Huostaanotto ja oikeudellinen päätöksenteko – Hallinto-oikeuksien ratkaisut huostaanottoasioissa. Helsinki 2008: Yliopistopaino. Osoitteessa: <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/79959/f84ee235-d74a-4898-af24-deb260f3a806.pdf?sequence=1>

Hiitola, J. 2008. Selvitys vuonna 2006 huostaanotetuista ja sijaishuoltoon sijoitetuista lapsista. Työpapereita 21/2008. Helsinki: Stakes. Osoitteessa: <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/76165/T21-2008-VERKKO.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2000. Tutkimushaastattelu – Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.

Hirsjärvi, S.; Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.

Hoikkala, S. & Heinonen, H. 2013. Samalla puolella? -Näkökulmia perheiden jälleenyhdistämiseen lastensuojelussa. Lastensuojelun Keskusliitto. Viitattu 6.1.2020. Osoitteessa: https://www.iskl.fi/materiaali/lastensuojelun-keskusliitto/Samalla_puolella_Nakokulmia_perheiden_jalleenyhdistamiseen_lastensuojelussa.pdf

Innokylä. 2016. Sosiaalialan ammattikorkeakoulutuksen kompetenssit. Viitattu 22.01.2020. Osoitteessa: <https://www.innokyla.fi/documents/1167850/5e8f1ef1-7a5b-4dfb-a629-0ea09dbfe904>

Jyväskylän yliopisto. 2016. Teemoittelu. Viitattu 15.2.2020. Osoitteessa: <https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/menetelmapolkuja/menetelmapolku/aineiston-analyysimenetelmat/teemoittelu>

Kananen, J. 2014. Laadullinen tutkimus opinnäytetyönä – Miten kirjoitan kvalitatiivisen opinnäytetyön vaihe vaiheelta. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja -sarja. Jyväskylä: Juvenes print.

Kantojärvi, A. 2009. Tuentarve perheissä, joissa vanhemmalla on kehitysvamma tai laaja-alaisia oppimisvaikeuksia. Teoksessa Björkman, Henttonen & Kantojärvi. Enemmän otetta ja osallisuutta –projektin loppuraportti. Kehitysvammaisten tukiliitto.

Kujala, V. 2003. Jaetun vanhemmuuden mahdollisuudet –Sijoitettujen lasten vanhempien ryhmätoiminnan opas. Helsinki: Sininauhaliitto

Laitinen, M.; Ojaniemi, P. & Tallavaara, M-S. 2007. "Nyt kuullaan meitä asiakkaita". Tutkimus kohtaamisesta, tiedosta ja osallisuudesta lastensuojelun työprosesseissa. Lapin yliopisto. Rovaniemi.

Lastensuojelulaki 417/2007. Finlex. Annettu Helsingissä 13.4.2007. Viitattu 20.11.2019 <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417#P45>

Lastensuojelun keskusliitto. 2013. Liian hajanainen tuki estää perheiden jälleenyhdistämistä lastensuojelussa. Viitattu 03.02.2020. Osoitteessa: <https://www.lskl.fi/teemat/lastensuojelu/liian-hajanainen-tuki-vanhemmille-estaa-perheiden-jalleenyhdistamista-lastensuojelussa/>

Laurila, A. 2003. Toivo ja Ilona. Raportti lastensuojeluprojekteista. Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja. B-raportteja 16.

Mielenterveystalo. 2020. Elämänkriisi. Viitattu 29.2.2020. Osoitteessa: <https://www.mielenterveystalo.fi/aikuiset/Tietopankki/sosiaalipalvelut/Pages/elamankriisi.asp>

Paananen, H. 2016. Mitä on riittävän hyvä vanhemmuus? Sosiaalityöntekijöiden kokemuksia kehitysvammaisista vanhemmista ja heidän perheistään lastensuojelun asiakkaina. Pro-gradu tutkielma. Jyväskylän yliopisto. Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos.

Perhehoitoliitto. 2019. Mitä perhehoito on?. Viitattu 12.11.2019. Osoitteessa: <https://www.perhehoitoliitto.fi/perhehoito>

Pitkänen, M. 2011. Ammattilaisten ajatuksia vanhempien kuntoutuksen tukemisesta lapsen sijoituksen aikana. Sijoituksen aikainen sosiaalityö vanhempien kuntoutuksen tukena –hanke. Helsinki. Viitattu 21.11.2019. Osoitteessa: http://www.socca.fi/files/2072/Raportti_ammattilaisten_ajatuksia_lopullinen.pdf

Pitkänen, M. 2011. Vastuun paikka!. Vanhempien tukeminen lapsen huostaanotossa. Helsinki. Yliopistopaino. Osoitteessa: http://www.socca.fi/files/1404/Vastuun_paikka!_Vanhempien_tukeminen_lapsen_huostaanotossa.pdf

Puustinen-Korhonen, A. & Pösö, T. 2010. Toteutuuko lapsen oikeus pysyviin kasvuolosuhteisiin? Puheenvuoro lastensuojelun vaikuttavuudesta. Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisuja. Viitattu 03.02.2020. Osoitteessa: <http://lapsiasia.fi/wp-content/uploads/2015/04/toteutuuko-oikeus-pysyviin.pdf>

Ruishalme, O. & Saaristo, L. 2007. Elämä satuttaa – Kriisit ja niistä selviytyminen. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka A. 2020. KvaiMOTV - Teemahaastattelu. Viitattu 15.2.2020. Osoitteessa: https://www.fsd.tuni.fi/menetelmaopetus/kvali/L6_3_2.html

Saastamoinen, K. 2010. Lapsen asema sjaishuollossa. Käsikirja arjen toimintaan. Helsinki. Edita.

Seidman, I. 2006. Interviewing as qualitative research. A guide for researchers in education and the social sciences. New York. Teachers college, Columbia university.

Suomen kotiseutuliitto. 2020. Haastatteluaineistojen käyttö ja tutkimusetiikka. Viitattu 15.2.2020. Osoitteessa: <https://kotiseutuliitto.yhdistysavain.fi/haastattelut/haastatteluaineistojen-kaytto-ja/>

Suomen Mielenterveys ry. 2019. Kriisit kuuluvat elämään. Viitattu 21.11.2019. Osoitteessa: <https://mieli.fi/fi/mielenterveys/vaikeat-el%C3%A4m%C3%A4ntilanteet/kriisit-kuuluvat-el%C3%A4m%C3%A4nC3%A4n>

Suomen Mielenterveys ry. 2019. Shokista uuteen alkuun. Viitattu 21.11.2019. Osoitteessa: <https://mieli.fi/fi/mielenterveys/vaikeat-el%C3%A4m%C3%A4ntilanteet/kriisit/shokista-uuteen-alkuun>

Talentia. 2017. Arki, arvot ja etiikka. Sosiaalialan ammattihenkilön eettiset ohjeet. Viitattu 22.01.2020. Osoitteessa: <https://talentia.e-julkaisu.com/2017/eettiset-ohjeet/>

Taskinen, S. & Törrönen, M. 2004. Lastensuojelun käsitteistä ja tilasta. Teoksessa J.P. Roos (toim.) Huostaanottokirja. Turku. Design Nurmisaari.

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. 2019. Huoltajan oikeudet sijaishuollon aikana. Lastensuojelun käsikirja. Viitattu 20.11.2019. Osoitteessa: <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto/hoito-ja-kasvatus-sijaishuollossa/huoltajan-oikeudet-sijaishuollon-aikana-huoltajan-oikeudet>

THL. 2019. Huostassapidon kesto. Lastensuojelun käsikirja. Viitattu 21.11.2019. Osoitteessa: <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/huostaanotto/huostassapidon-kesto>

THL. 2019. Lastensuojelun arvo ja periaatteet. Lastensuojelun käsikirja. Viitattu 12.11.2019. Osoitteessa: <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/mita-on-lastensuojelu/lastensuojelun-arvot-ja-periaatteet>

THL. 2019. Lastensuojelun palvelujärjestelmä. Lastensuojelun käsikirja. Viitattu 19.2020. Osoitteessa: <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/mita-on-lastensuojelu/lastensuojelun-palvelujarjestelma>

THL. 2019. Perhehoito. Lastensuojelun käsikirja. Viitattu 12.11.2019 <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto/sijaishuollon-muodot/perhehoito>

THL. 2019. Sijaishuollon päättyminen. Lastensuojelun käsikirja. Viitattu 3.2.2020. Osoitteessa: <https://thl.fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto/sijaishuollon-paattyminen>

THL. 2019. Sijaishuoltoon siirtyminen ja yhteistyö vanhempien kanssa. Lastensuojelun käsikirja. Viitattu 20.11.2019. Osoitteessa: <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto/sijaishuoltoon-siirtyminen-ja-yhteistyö-vanhempien-kanssa>

THL. 2019. Tilastoraportti – Lastensuojelu 2018. Viitattu 8.10.2019. Osoitteessa: <http://www.julkari.fi/handle/10024/138211>

THL. 2019. Työskentely lapsen ja läheisten kanssa huostaanottovaiheessa. Lastensuojelun käsikirja. Viitattu 20.11.2019. Osoitteessa: <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/huostaanotto/tyoskentely-lapsen-ja-laheisten-kanssa-huostaanottovaiheessa>

Tuovila, P. 2008. Menetykset ja lapsen kehitys. Teoksessa. Ketola J. Menetyksistä mahdollisuuksiin. Perhehoitoa lasten ja vanhemmuuden tueksi. Jyväskylä. Ps-kustannus.

Tuovinen-Kakko, T. 2011. Äitien kokemuksia huostaanotosta ja sen jälkeisestä elämästä. Lisen-siaatintutkimus. Marginalisaatiokysymysten sosiaalityö.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta. 2019. Hyvä tieteellinen käytäntö. Viitattu 5.02.2020. Osoitteessa: <https://www.tenk.fi/fi/hyva-tieteellinen-kaytanta>

Valkonen, L. 1995. Kuka on minun vanhempani?. Perhehoitonoorten vanhempisuhteet. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. Tutkimuksia 52. Saarijärvi. Gummerus kirjapaino Oy.

Valtiontalouden tarkastusviraston tarkastuskertomukset. Lastensuojelu. 6/2012. Tuloksellisuus-tarkastuskertomus. Helsinki. Viitattu 03.02.2020. Osoitteessa: http://www.e-julkaisu.fi/vtv/lastensuojelu/pdf/6_2012_lastensuojelu_netti.pdf

Virtanen, A. 2015. Syyttä suotta vai liian myöhään? – Huostaanottojen institutionaalinen raja, syyt ja lasten sijoitushistoria. Sosiaalityön pro gradu -tutkielma. Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö. Tampereen yliopisto. Viitattu 12.12.2019. Osoitteessa: <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/97263/GRADU-1433322985.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Teemahaastattelurunko

1. Miten työskennellään nyt?

- Työn kuva (mitä työtehtäviä työhönne kuuluu?)
- Työntekijöiden vastuunjako (yksi työntekijä per perhe vai miten? Käytetäänkö termiä omaohjaaja?)
- Mitkä toimintatavat toimivia tällä hetkellä (miten tällä hetkellä tehdään työtä, kuvaile normaalia työpäivää)
- Mitkä ovat asiakasprosessin vaiheet (miten työskentely aloitetaan, miten työskennellään ja miten asiakkuus loppuu ja milloin/missä tilanteessa se loppuu)
- Kuinka yleistä vanhempien tukeminen on/Kuinka paljon siihen panostetaan --> mitä tukitoimia vanhemmille on ylipäätään olemassa?
- Teettekö verkostotyötä/moniammatillista yhteistyötä (jos teette niin minkä tahojen kanssa?)
- Vaikuttavuus lapseen/Yhteistyön toimivuus vanhempi – sijoituspaikka --> miten huomioidaan työskentelyssä?
- Kuvaile haastavaa asiakasperhettä (millainen) ja miten silloin toimitaan (mitä se vaatii työntekijältä?)

2. Käytössä olevat menetelmät

- Mitä menetelmiä käytetään ja miksi?
- Asiakkaiden tyypilliset tilanteet ja niihin reagointi/Millaisia tilanteita asiakkailla on (kuinka yksilöllisesti perheet kohdataan, työskennelläänkö ns. tietyn kaavan mukaan vai tehdäänkö yksilöllinen suunnitelma?)
- Koulutetaanko henkilökuntaa jatkuvasti ja onko sellaiselle tarvetta?

3. Kehittämistarpeet

- Missä asioissa olisi parantamisen varaa ammattilaisen/asiakkaan näkökulma
- Asiakkaiden toiveet?

4. Työn vaikuttavuus

- Työn vaikuttavuus (konkreettisia esimerkkejä siitä, kun vanhemmat ovat hyötäneet saamastaan tuesta)
- Työn yhteiskunnallinen merkitys (pitäisikö tällaiseen työhön panostaa aiempaa enemmän)

Tutkimuslupa

TURKU
Hyvinvointitoimiala

Tutkimuksen/opinnäytetyön lupa
Anomus/päätös

Anoja/anojen suku- ja etunimet

Karjalainen Karoliina
Kesänen Kaisa

Anoja on

AMK-opiskelija Muu tutkija Henkilökunta

Nykyinen työnantaja tai oppilaitos

Turun ammattikorkeakoulu

Kotiosoite ja puhelin

Sirkkalankatu 27B 45 20700 TURKU
Palometsäinkatu 11 as 3 24100 SALO

Nykyinen virka tai toimi

Opiskelija

Tutkimuksen nimi ja aihe

Biologisten vanhempien
tukeminen huostaanoton jälkeen

Tutkimuksen kohderyhmät

Huostaanotettujen lasten
biologiset vanhemmat

Tutkimusaineiston koko

4 Turun kaupungin
uupoukusten sijoitusten
yksikön työntekijää

Tutkimus on

opinnäytetyö, mikä Tutkimuksellinen

muu tutkimus, mikä _____

kehittämistyö, mikä _____

Tutkimusmenetelmä Teemahaastattelu

Tarvittavat resurssit _____

Aineiston kokoamisajankohta

1.-4/2020

Tutkimuksen arvioitu valmistumisajankohta

Huhtikuu 2020

Ohjaajat Anssi Lähde

Arviointiryhmän lausunto

Tavoitteet

Opinnäytetyön tavoitteiden vastaavuus Turun hyvinvointitoimialan toiminnan kehittämisen tavoitteiden kanssa

---

Hyödynnettävyys

Opinnäytetyön tulosten hyödynnettävyys Turun hyvinvointitoimialalla

---

Arviointiryhmän puolto

Arviointiryhmä puoltaa opinnäytetyön toteuttamista Turun hyvinvointitoimialalla

- Kyllä
 Ei

10/12/2019
 Marit Holmberg
 Allekirjoitus

Allekirjoittaja Marit Holmberg
 DN: cn=Marit Holmberg, c=FI,
 email=marit.holmberg@utu.fi
 Päivämäärä: 2019.12.10
 13:36:43 +02'00'

Marit Holmberg
 Nimenselvitys

Tutkimussuunnitelman hyväksyminen

Kyllä Ei

Päätösnumero 16, 12 20 19

Eira Virolainen
 Tutkimusluvan myöntäjä

JAKELU

Tutkimuslupa: tutkimuksen vastuuhenkilö, luvan saaja, suunnittelu ja riskien hallinta
 Tutkimusraportti sähköisenä versiona: tutkimuksen vastuuhenkilö, suunnittelu ja riskien hallinta